

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Karolína-Anna Kapounová

**Spolupráce Evropské unie a Spojených států amerických
v boji proti terorismu v letech 2001 až 2005**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Daniel Marek, Ph.D.

Olomouc 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci na téma Spolupráce Evropské unie a Spojených států amerických v boji proti terorismu v letech 2001 až 2005 vypracovala samostatně a všechny použité zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne:

Podpis:

Poděkování

Dovoluji si tímto velice poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce doc. Mgr. Danielu Markovi, Ph.D. Jeho vedení, rady a podnětné připomínky mi velmi pomohly při psaní a dokončení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ PRÁCE	14
1.1 Terorismus	14
1.2 Strategická kultura.....	16
1.2.1 Utváření strategické kultury Evropské unie	19
1.2.2 Utváření strategické kultury Spojených států amerických	22
1.2.3 Strategická kultura dle Roberta Kagana	24
1.3 Operacionalizace	27
2 VÝVOJ PROTITERORISTICKÉ POLITIKY EVROPSKÉ UNIE PO 11. ZÁŘÍ 2001	29
2.1 Protiteroristická politika po 11. září 2001	30
2.2 Reakce Evropské unie a její bezpečnostní dokumenty v boji proti terorismu.....	32
2.2.1 Akční plán na boj proti terorismu 2001.....	32
2.2.2 Rámcové rozhodnutí o boji proti terorismu 2002	33
2.2.3 Evropská bezpečnostní strategie 2003	34
3 VÝVOJ PROTITERORISTICKÉ POLITIKY SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH PO 11. ZÁŘÍ 2001.....	39
3.1 Protiteroristická politika po 11. září 2001	40
3.2 Reakce Spojených států amerických a její bezpečnostní dokumenty v boji proti terorismu	42
3.2.1 USA Patriot Act 2001.....	43
3.2.2 National Security Strategy 2002	44
3.2.3 Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004	47
4 KOMPARACE EVROPSKÉ UNIE A SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH V BOJI PROTI TERORISMU PO 11. ZÁŘÍ 2001	49
4.1 Rozdíly v doktrínální oblasti.....	51
4.1.1 Oblast ochrany	51

4.1.2	Vnímání terorismu.....	53
4.1.3	Bezpečnostní nástroje v boji proti terorismu	56
ZÁVĚR		60
SEZNAM ZDROJŮ		63
Literatura.....		63
Právní předpisy		73
Abstrakt.....		74
Abstract.....		74

ÚVOD

Na počátku 21. století se Spojené státy americké staly obětí nejrozsáhlejšího teroristického útoku. 11. září 2001 byla unesena čtyři letadla devatenácti příslušníky teroristické organizace Al-Káida. Dva letouny narazily do věži Světového obchodního centra v New Yorku, třetí letadlo narazilo do Pentagonu, konkrétně do Ministerstva obrany. Poslední letadlo, které se v Pensylvánii zřítilo po souboji mezi teroristy a pasažéry, mělo mít za údajný cíl Bílý dům nebo americký Kapitol ve Washingtonu, D. C. Tento zlomový bod upozornil svět, organizace a tajné služby na nedostatky v bezpečnostní oblasti, ale také na jejich nedostatečnou komunikaci mezi sebou, a v zásadě na nedostatečnou ochranu společnosti. Teroristický útok poukázal na hrozby, které mohou teroristické organizace pomocí jejich důkladně promyšlených kroků napáchat.

Důsledkem tohoto činu vyhlásily Spojené státy americké tzv. Válku proti teroru, která měla za následek intervenci do Afghánistánu v roce 2001 a v roce 2003 do Iráku. Důvodem intervencí byla na jedné straně pomsta a na straně druhé to byly naléhavé bezpečnostní hrozby, jejichž cílem bylo svržnutí dvou diktátorských režimů – tálibánského režimu v Afghánistánu a diktátorského režimu Saddáma Husajna v Iráku.

11. září přimělo Spojené státy americké vytvořit nový přístup k otázkám národní bezpečnosti a dalo vzniknout nové situaci na poli bezpečnostním a strategickým. Hlavním prvkem bezpečnosti a strategie se stal posun od zadržování bezpečnostních hrozeb k preemptivním úderům proti hrozbám země. Dalším hlavním bodem tohoto přístupu na začátku 21. století se stala Al-Káida a s ní spojený radikální islamismus, který byl brán za hlavní hrozbu pro Spojené státy americké.

Určité protiteroristické postupy existovaly již před 11. zářím 2001, ale jak je veřejně známo, problematika terorismu se začala řádně řešit až po útoku ve Spojených státech amerických. Události 11. září byly bodem zlomu, jež změnily charakter vnímání terorismu, ale také boj a ochranu proti této hrozbě. Tento čin odstartoval snahu Evropské unie a členských států jednat v této bezpečnostní oblasti společně, a to i s dalšími aktéry, v tomto případě se Spojenými státy americkými. Operace ve Spojených státech amerických organizací Al-Káida změnila mezinárodní ochranu společnosti, i států jako takových. Organizace a instituce začaly přijímat nová opatření a rezoluce a aktivovaly instituce, které například zavazovaly státy k odsouzení zemí, které ochraňovaly nebo v jakýchkoliv ohledech pomáhaly teroristickým organizacím nebo jedincům spojeným s touto činností.

Na útoky reagovala Evropská unie mimořádným zasedáním Evropské rady 21. září 2001 a přijetím dokumentu „Akční plán boje proti terorismu“, který zahrnuje možné postupy Evropské unie. O dva roky později byla schválena Evropská bezpečnostní strategie, ve které Evropská unie vyjádřila solidaritu a připravenost pomoci Spojeným státům americkým v boji proti terorismu. Evropská unie však také souhlasila a potvrdila svou odhodlanost ovlivňovat mezinárodní bezpečnostní vztahy.

Tato bakalářská práce je časově a geograficky vymezená. Časově se soustředí na první prezidentské období George W. Bushe, tedy mezi lety 2001 až 2005. Toto období je pro práci stěžejní, jelikož 11. září bylo impulzem utváření protiteroristické politiky vybraných aktérů. Důvodem časového rozmezí bylo předcházení velkému množství smluv a dialogů mezi aktéry. Geograficky je práce vymezena územím Evropské unie jako celku a Spojených států amerických.

VÝZKUMNÝ ZÁMĚR

Hlavním cílem bakalářské práce je analýza protiteroristické politiky Evropské unie a Spojených států amerických a jejich odlišných přístupů v letech 2001 až 2005. I přes své stejné hodnoty a svou důležitost ve světovém systému se mezi aktéry objevily a objevují odlišné přístupy, které spočívají v rozdílných mentalitách. Rozdíl se začaly projevovat po 11. září 2001, kdy se Spojené státy americké začaly více chovat jako vojenská velmoc, zatímco Evropská unie jakožto seskupení států bez vlastní armády byla odkázána na nevojenské prostředky, které nebyly problémové.

Práce na problematiku nahlíží pomocí teorie strategické kultury, která bude „obohacena“ o obsahovou analýzu. Teorie strategické kultury vysvětlí pomocí faktorů chování aktérů, které bylo do určité míry promítnuté do oficiálních dokumentů, na které bude nahlíženo onou obsahovou analýzou. Vybraný představitel strategické kultury, jehož jméno je Robert Kagan, je hlavní kritik a skeptik transatlantických vztahů. Jeho hlavní teze spočívá ve slabosti Evropské unie a na hegemonii Spojených států amerických.

Cílem práce je vysvětlení terorismu, který se po teroristických útocích stal nejaktuálnější bezpečnostní hrozbou 21. století. Jsou zde uvedeny způsoby realizace, včetně možných dopadů, které jsou pro státy katastrofické.

Předložená práce si klade za cíl odpovědět na následující výzkumnou otázku:

„Jak se po teroristických útocích z 11. září 2001 vyvíjela protiteroristická bezpečnostní politika Evropské unie a Spojených států amerických, a jak ovlivnila jejich přístupy v boji proti terorismu?“

Na základě výzkumné otázky byla stanovena následující hypotéza, kterou práce ověřuje:
„*Teroristické útoky dne 11. září 2001 měly zásadní dopad na protiteroristickou bezpečnostní politiku Evropské unie a Spojených států amerických. Zásadní změna proběhla v přijímání nových dokumentů obsahujících opatření v případě dalších teroristických útoků. Je možné konstatovat, že protiteroristická bezpečnostní politika se stala nejaktuálnějším tématem, a spolupráce se jevila jako klíčový prvek, který terorismu zabrání. Kooperace aktérů do jisté míry existovala, ovšem netrvala tak dlouho, jak bylo očekáváno.*“

METODOLOGIE

Metodologicky je práce koncipovaná jako komparativní studie (comparative study) též metoda srovnávací, která nám pomůže odhalit specifické rysy protiteroristické bezpečnostní politiky Evropské unie a Spojených států amerických. Ačkoli aktéři hrají velmi důležitou roli ve světovém systému se stejnými hodnotami, panují mezi nimi rozdíly, které se nejvíce projeví po 11. září 2001.

Komparativní studie je založena na porovnávání a zkoumání jednotlivých případů. Předmětem studie nemusejí být pouze organizace či instituce, ale také dynamické procesy, včetně utváření názorů nebo rozhodovací procesy. V případě práce se jedná o komparaci utváření bezpečnostních procesů aktérů, včetně doktrín. Cílem komparativní metody je zjistit, jak se dané zkoumané předměty podobají, či odlišují. Komparativní metoda je jednou ze základních přístupů v politických vědách, která se ve svém pojetí a uplatňování řadí mezi metodologie tzv. vysvětlujícího (explanatorního) výzkumu. Jak uvádí nizozemsko-americký politolog Arend Lijphart, můžeme ji chápat jako jednu ze čtyř hlavních vědeckých metod, kterými jsou experimentální, statistické a případové (Lijphart, 1971)¹.

Mezi nejvýznamnější představitele komparativní studie řadíme amerického sociologa, politologa a historika Charlese Tillyho. Komparativní analýzu určil za užitečnou, pokud je položená otázka výzkumníky vyřešena. Doporučuje začít s detailní komparací omezeného počtu, který ujasní možné odpovědi. Domnívá se, že je možné rozlišit komparace dle jejich cílů. První je *komparace s individuálním cílem*, tedy klade důraz na pochopení specifčnosti každého politického systému. Druhý přístup je *komparace s generalizujícím cílem*, ve kterém hrají převážnou většinou evolucionistické teorie, jako je teorie modernizace. Další je *hledání systematických variací*, které nehledají jedinečné charakteristiky daných

¹ Lijphart, A. (1971). *Comparative Politics and the Comparative Methods*. American Political Science Review, 65(3). s. 682-693.

případů, ale hledají variace mezi různými zkoumanými případy. Poslední přístup je takzvaný *zahrnující typ komparativních výzkumů*, který předpokládá, že existuje jeden světový systém, ve kterém rozdílné státní přístupy, lze vysvětlit na základě jejich postavení. Tento přístup klade důraz na nadstátní faktory (Tilly, 1984)². Hlavním přístupem Charlese Tillyho byla komparativní historická analýza. Charles Tilly vnímá historický kontext za velmi důležitý, jelikož lze zpozorovat určité změny v rozhodování či chování elit nebo společnosti v určitém období, které lze později srovnávat. Sjednocení sociální historie a sociologie je podle představitele přínosné k pochopené společenských změn. Nejznámější publikace s názvem *The Vendée* komparuje dvě části Francie, Val-Saumurois (podporující francouzskou revoluci) a Mauges (kontrarevoluční), k jehož vysvětlení se autor zaměřil na hospodářský i kulturní život. (Van der Linden, 2009)

Dalším významným představitelem komparativních studií je norský politolog a sociolog Stein Rokkan, který byl profesorem komparativní politologie na Univerzitě Bergen. Lze jej zařadit do představitelů zahrnujících komparativních výzkumů. Zabýval se vývojovými (modernizačními) procesy, ovšem mnohem větší důraz kladl na institucionální proměny v důsledku historických strategií, a rozhodování elit v minulosti. Pro Steina Rokkana se stalo zásadní vyobrazit společnosti rozhodování dřívějších elit, které ovlivnily současnou masovou politiku. *Geoekonomicko-geopolitický model zdrojů variací napříč územími západní Evropy* je publikace z roku 1976, kde autor využívá tzv. základní model, obsahující klíčové proměnné, jako jsou historické události, ekonomická situace nebo politické uspořádání, které umožňují analyzovat masové politiky. (Berntzen, 1992)

Komparativní studie se používá od počátku zkoumání sociálních a politických výzkumů. Od 40. let 20. století se v komparativní studii objevuje komparativní politologie, jedná se o tzv. revoluci behavioralismu. Jedním z průkopníků je americký politolog Charles Merriam. Jeho hlavní teze je, že politologie musí být odvozována z psychologie a politických věd (Merriam, 1934)³. Dalším průkopníkem byl americký klasik politické psychologie Harold Dwight Lasswell. Zabýval se psychologickými aspekty komunismu. Proslavil se publikací *Psychopatologie a politika*, ve které analyzuje a interpretuje politické chování. Jednou z hlavních tezí knihy je, že politikové promítají do své činnosti osobní problémy a ovládním druhých si kompenzují vlastní potíže (Lasswell, 1930)⁴. Lze říct, že behaviorismus už nekladl důkaz na zkoumání politických institucí, ale na analýzu

² Tilly, C. (1984). *Big Structure Large Processes, Huge Comparisons*. New York: Russel Sage Foundation

³ Merriam, C. E. (1934). *Political Power*. New York: McGraw-Hill

⁴ Laswell, H. D. (1930). *1986 Psychopatologie and Politics*. Chicago: The University of Chicago Press

politického chování (Nekonečný, 2011)⁵. Politické chování vzniká z důsledků souhrny psychologických a sociálních faktorů, které ovlivňují chování státu. Utváří se ze tří vnějších vlivů, kterými jsou bezprostřední situace, zkušenosti z bezprostředního a „distálního“ okolí. Vzdálenost, kterou bezprostředně nevnímáme, neznamená, že nejsme vystaveni jeho vlivům. (Weber, 1979)

K pozitivům komparativní studie může být její teoretický potenciál, který vychází z její „schopnosti“ odkrývat nové teoretické hypotézy na základě srovnání několika případů. Komparativní studie může být spojena s metodou rozboru, která může zvýšit hodnotu práce. Důvodem, je řešení vícero případů najednou, který umožňuje větší zobecnění získaných poznatků. (Karas, 2019)⁶

LITERATURA A ZDROJE

Údaje pro napsání bakalářské práce jsou podloženy primárními zdroji. Přesněji se jedná o oficiální dokumenty a smlouvy, které budou více přiblíženy v dalších kapitolách. Hlavní dokumenty, jež byly velkým přínosem, pochází především z let 2001 až 2005. Odborné literatury věnující se spolupráci Evropské unie a Spojených států amerických bylo, a stále je, vydáváno mnoho. Práce čerpá především z původních anglických textů, jelikož překládané texty by mohly způsobovat nejasnosti.

Důležitým zdrojem informací byly projevy, tiskové konference, a rozhovory důležitých představitelů Evropské unie a Spojených států amerických v již zmíněných letech. Nelze opomenout letadlové a telefonické záznamy a taktéž přímé přenosy na televizních obrazovkách, které byly vysílány po celém světě – „přímý přenos pádu Světového obchodního centra v New Yorku“. Ověřené video záznamy jsou důležitou součástí zdrojů, jež přispěly a pomohly k pochopení situace z pohledu společnosti na principu empatie. Video záznamy, které nalezneme na oficiálních webových stránkách vlády Spojených států, přesněji na TSA s názvem „9/11: As Events Unfold“. Záznam, kde je možné spatřit dopady útoků, umožní čtenáři více pochopit touhu aktérů spolupracovat, i přes jejich odlišné názory. Na konci záznamu zazní věta „*A new type of war. That's what it is*“, která do značné míry měla pravdu.

⁵ Nekonečný, M. (2011). Politika a psychologie: Úvod do politické psychologie. In Novák, M. (Ed.), *Úvod do politiky*. Praha: Sociologická nakladatelství

⁶ Karas, J. (2019). Komparativní případová studie. In Beneš, V. & Drulák, P. (Eds.). *Metodologie výzkumu politiky*. Praha: Sociologická nakladatelství

S ohledem na stanovená téma pracuje bakalářská práce s dokumenty a smlouvami aktérů. Příkladem je základní strategický dokument přijatý 12. prosince 2003 s názvem „Evropská bezpečnostní strategie“ neboli „European Security Strategy“, zkráceně ESS. Tímto dokumentem dala Evropská unie najevo své odhodlání vystupovat jako významný globální aktér, který považuje spolupráci za velmi významnou. Z dokumentů Bushovy Z dokumentů Bushovy administrativy se jedná kupříkladu o „Národní bezpečnostní strategie“ neboli „The National Security Strategy“, zkráceně „NSS“, vydanou v roce 2002. Tento dokument jednoznačně poukázal na následující kroky Bushovy administrativy v boji proti terorismu a jeho následující postup. Tento dokument jednoznačně poukázal na následující kroky Bushovy administrativy, který definuje bezpečnostní politiku po teroristických útocích na New York a Washington D.C. Strategie obsahuje postupy a odhodlání aktéra na boj proti terorismu, který může ohrozit demokratické státy a samotné zájmy Spojených států amerických. Strategie aktérů se shodují v tom, že terorismus je spolu se zbraněmi hromadného ničení a zhroucenými státy hrozbou v globálním měřítku. Evropská bezpečnostní strategie a Národní bezpečnostní strategie se v mnoha ohledech odlišují. Jedná se například o využití ozbrojených sil (hlavní nástroje) proti terorismu. Zmíněné dokumenty jsou pro analytickou část stěžejní, protože pomáhají analyzovat doktrinální rozdíly ohledně terorismu.

Teroristické útoky 11. září 2001 změnily postoje států v otázkách působení terorismu, který zásadně přispěl k prohloubení spoluprací mezi jednotlivými státy či organizacemi. Hrozba terorismu se stala jednou z nejaktuálnějších, která si vysloužila značnou pozornost v bezpečnosti. Problematice globálního terorismu a terorismu jako takovému se věnuje řada českých a zahraničních autorů. V práci je využita publikace s názvem „*Vybrané aspekty soudobého terorismu*“ jejímž autoři jsou David Řehák, Pavel Foltin a Richard Stojar vydaná Ministrem obrany České republiky. Publikace je využita v terminologická části práce, která vysvětluje důležité pojmy k bakalářské práci. Po obsahové stránce tato kniha pomohla autorce pochopit pojem terorismu, který má mnoho definic, rovněž i způsoby provedení a dopady samotných teroristických útoků. Kniha také analyzuje mezinárodní spolupráce v boji proti terorismu nebo samotné teroristické skupiny.

Na počátku 21. století se v celém světě začalo rozsáhle diskutovat o bezpečnosti, která je pro světový mír jednou z nejdůležitějších hodnot. Bezpečnost je analyzována mnohými autory a aktéry, a jednotná definice neexistuje. Důvodem může být odlišné vzdělání, režimy nebo náboženství. Ačkoliv existují odlišné pohledy, mají všichni aktéři stejný zájem, a to zajištění bezpečnosti státu, včetně obyvatel. Po 11. září 2001 se téma bezpečnost stalo

důležitým tématem na mezinárodním poli a spolupráce mezi organizacemi a státy začala být v mnoha ohledech klíčová, jako bylo sdílení dat mezi aktéry. Publikace „*The US-EU Security Relationship*“ z roku 2011, jejíž autorem Wyn Rees, analyzuje samotnou bezpečnost, přibližuje a zkoumá vztahy aktérů, ale také jejich rozdílné názory na globální scéně v protiteroristické police, která se projevila v roce 2003 vydáním Evropské bezpečnostní strategie. Publikace zmiňuje jejich spolupráci na mezinárodní úrovni v oblasti bezpečnosti, která funguje mnoho desetiletí. Je zde zmíněna i vzájemná pomoc v oblasti vydávání osob nebo informací o bezpečnosti hranic. Humanitární pomoc aktérů je na silné úrovni, která bude vždy výrazněji silnější než otázky obranných sil.

K zodpovězení stanovené výzkumné otázky autorka využívá publikaci od Jana Eichlera s názvem „*Bezpečnost a strategická kultura USA, EU a ČR*“. Publikace je velkým přínosem pro tuto práci, jelikož zkoumá chování Evropské unie a Spojených států amerických, které vyplývá z mnoha faktorů utvářejících se mnoha staletími. Kniha analyzuje samostatně aktéry, jejich vnímání terorismu a jejich bezpečnostní strategie z roku 2002 a 2003. Je zřejmé, že strategická kultura má na rozhodování aktérů vědomě či nikoli jasný dopad, a že historie je klíčový faktor, který řídí směr aktérů.

Článek věnující se strategické kultuře, který autorce pomohl se jmenuje „*Mapování rozdílů v myšlení: srovnání bezpečnostních strategií USA a Evropy*“. Jedná se o článek, který analyzuje transatlantické vztahy v oblasti bezpečnosti a bezpečnostní strategie aktérů pomocí 3 dimenzí dle Roberta Kagana. Rozdělení bude využito v analytické části práce, která poukáže na rozdílné náhledy na terorismus. Jedná se o rozdíly v oblasti ochrany, identifikování hrozeb a nástroje aktérů v protiteroristické politice. Robert Kagan v roce 2003 napsal též knihu s názvem „*Of Paradise and Power: America and European Union in the New World Order*“ ve které uvádí svou hlavní tezi. Prvotně kritizuje Evropskou unii za svou neschopnost se postavit novým hrozbám a za svou lhostejnost. Trvá na tom, že zemím chybí kapacita pro vedení válek, a proto nevyhnutelně hledají mírové způsoby řešení konfliktů. Uvádí, že se Evropa stala stabilní a civilizovaná. Spojené státy americké chválí za své hegemonní postavení, schopnost zahájit dlouhodobé vojenské konflikty, tedy využít svou nebojácnost využít ozbrojené síly po celém světě k dosažení svých cílů a postavit se proti tzv. darebáckých státům.

ČLENĚNÍ PRÁCE

Bakalářská práce je systematicky členěna do dvou částí, teoretické a analytické. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol, které pomocí literární rešerše vysvětlí důležité pojmy a fenomény, postupy a dokumenty Evropské unie a Spojených států amerických.

První kapitola představuje teoretický rámec práce, tedy vymezení důležitých pojmů, které práce využívá. První podkapitola je věnována terorismu, jeho definicím, způsobu provedení a jeho dopadům. Následná podkapitola je věnována objasnění strategické kultury. Je členěna do tří podkapitol. První oddíl je věnována utváření strategické kultury Evropské unie, která je důležitá k pochopené přístupů v bezpečnostní oblasti. Druhý oddíl se zabývá faktory, které utvářely a utvářejí strategickou kulturu Spojených států amerických. Poslední se zabývá představením Roberta Kagana, jakožto zástupce strategické kultury, jehož názor na spolupráci aktérů proti terorismu je pesimistický.

Ve druhé kapitole se autorka věnuje Evropské unii a vývoji její protiteroristické politiky po 11. září 2001. První podkapitola je věnována reakci Evropské unie a jejích orgánů a postupům, proti budoucím teroristickým útokům. Bude zde například zmíněn Europol a Eurojust, včetně jejich úkolů. Druhá podkapitola pomocí obsahové analýzy, se zabývá reakcí Evropské unie a analýzou dokumentů, jako je například „Evropská národní strategie“ z roku 2003, kde jsou identifikovány bezpečnostní hrozby, mezi nimiž je uveden i terorismus, a navrhuje, jak těmto hrozbám předejít.

Třetí kapitola je věnována Spojeným státům americkým, jejich protiteroristické politice a reakcím po 11. září, včetně nových dokumentům pojednávajících o terorismu. První podkapitola je věnována vývoji protiteroristické politiky, jež před útoky neměla kompletní strategii, která by určovala přesné kroky aktéra. Druhá podkapitola je věnována analýze bezpečnostních dokumentů v boji proti terorismu, což je například „Národní bezpečnostní strategie“ z roku 2002, v níž jsou zmíněny hlavní principy pro vedení zahraniční politiky.

V analytické části práce je zpracovaná výzkumná otázka pomocí komparativní metody. Budou zde zmíněny doktrínální rozdíly aktérů, které autorka pomocí teze Roberta Kagana rozdělí do tří podkapitol. Jedná se o oblast ochrany, vnímání terorismu a nástroje a partnerství. Primárními zdroji jsou již zmíněné strategie, které určují postoje aktérů v boji proti terorismu.

1 TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ PRÁCE

Tato část práce se nejdříve zaměří na vymezení pojmů, se kterými bude text pracovat. První podkapitola představí fenomén terorismus. Následná podkapitola představí teorie strategické kultury. Jako představitel teorie je zde uveden Robert Kagan a jeho názor na spolupráci aktérů.

1.1 Terorismus

Původ slova terorismus nalezneme v latinských slovech „terror“ či „terroris“, tj. nahánění strachu, zstrašování. Určení etymologických kořenů nepředstavuje problém, zatímco vytvořit obecně uznávanou definici terorismu je stále problematické, poněvadž definice se měnila během let. Avšak existuje mnoho úhlů pohledu, jak terorismus společnost vnímala. První oficiální definice terorismu, která měla mezinárodní platnost, byla formulována v roce 1937. Definice vznikla při jednání Společnosti národů týkajícího se uzavření Úmluvy o prevenci a potlačení mezinárodního terorismu.⁷ Úmluvu podepsalo 24 států, ale ratifikovala ji pouze Indie. Důvodem neúspěchu byla široká definice, na níž byla Úmluva postavena. Od této doby uplynulo mnoho let, a uspořádání světa se diametrálně změnilo, ale problém s určením pouze jedné definice přetrvává. Odlišují se názory a postoje veřejnosti, ale i samotných států (Strmiska, 1974)⁸.

Společnost můžeme dle názorových postojů rozdělit do čtyř základních skupin. První skupinou jsou vědeckí odborníci. Tato skupina zkoumá terorismus s odstupem času, který jim napomáhá k nejvíce možnému objektivnímu názoru. Může vést k nezávislým názorům, není zde politická angažovanost. Druhou skupinou jsou vládní autority, které se samy mohou stát teroristickým terčem. Jejich názory a postoje jsou dány striktně jejich postavením v politické sféře, tudíž jejich názory odpovídají politickým zásadám. Třetí skupinou je veřejnost, která své postoje ohledně terorismu může měnit v reakci na incidenty. Své postoje a interpretace terorismu mění také dle postavení médií. Poslední skupinou jsou teroristé a jejich sympatizanti. Názory této skupiny se odvíjejí od přesvědčení, že jejich činy jsou morální jako činy vládních autorit (Kolektiv autorů, 2001). Lze říct, že přes odlišné postoje vnímání a definice terorismu se společnost většinou shoduje.

⁷ „Za terorismus jsou považovány kriminální činy namířené proti státům, je vyvolání teroru u určitých osob, skupin či veřejnosti.“ (Strmiska, M. 1996. *Politický terorismus. Úvod do studia politického terorismu v demokratických systémech*)

⁸ Strmiska, M. (1974). *Politický terorismus. Úvod do studia politického terorismu v demokratických systémech*. Brno: Masarykova univerzita, s. 5

Terorismus charakterizují prvky násilí (přímé použití fyzického násilí), snahy o vyvolání strachu a chaosu v zemi, nebo politická motivace s cílem zpochybnit legitimitu vlády či motivace ideologická.

Terorismus lze tedy definovat jako metodu asymetrického boje⁹ používanou převážně nestátními aktéry, která je namířena proti symbolickým objektům, státu nebo veřejnosti s účinkem psychického nátlaku. Jednotky nasazené do teroristických útoků jsou malé, jejichž taktikou jsou únosy, atentáty, exploze, braní rukojmí atd. Zbraně teroristů mohou být často lehké zbraně, nástražné výbušniny nebo improvizované prostředky. Prostředky a formy terorismu spadají mezi nejvýznamnější faktory, které mohou mít limitující dopady a škody teroristického činu. Postupem času dochází k permanentnímu vývoji terorismu, díky zlepšování zbraní a systémů, které paradoxně pomáhají i samotným teroristům. (U.S. Department of State, 2005)¹⁰.

Způsoby realizace teroristických útoků jsou významným prvkem terorismu, které lze rozdělit do dvou skupin – neletální a letální. Realizace neletálními prostředky je možné ochromení či vyřazení důležité infrastruktury země¹¹. Jsou zde zařazeny i psychické nátlaky jako jsou únosy, držení rukojmí, vyjednávání a vyhrožování násilím (Potůček, 2007)¹². Se zlepšováním technologií se může jednat o kybernetický útok, který může mít ekonomické ztráty. Za letální způsob lze považovat veškeré vražedné útoky, včetně atentátů na konkrétní osoby, ale i sebevražedné útoky. Vražedné útoky vyvolávají u společnosti pochybnosti o bezpečnostních složkách (policie), které ztrácejí i svou odstrašující funkci. Velmi dobrý příklad jsou teroristické útoky z 11. září 2001, které byly ve formě sebevražedných útoků. (Zetocha, 2006)¹³

⁹ Asymetrická válka je konflikt, jehož strany se výrazně liší svými vojenskými silami nebo svou taktikou. Asymetrické válčení je formou nepravidelného válčení, tedy konfliktů, kde nepřátelští bojovníci nejsou pravidelnými vojenskými silami národních států. Dostupní z: <https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/teorie-a-doktriny/asymetricke-valky>

¹⁰ U.S. Department (20 March, 2005). *Patterns of Global Terrorism*. In Foltin a kol. (2008). *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. Ministerstvo obrany České republiky: Alvis, s. 64

¹¹ Federal Bureau of Investigation. (October 15, 2005). *Terrorism 2000/2001*. In Foltin a kol. (2008). *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. Ministerstvo obrany České republiky: Alvis, s. 58

¹² Potůček, J. (28. června 2007). *Média a terorismus*. Internetový politologický server a časopis. Dostupné z: <https://www.e-polis.cz/clanek/media-a-terorismus.html>

¹³ Zetocha, K. (2006). *Kooperace zpravodajských služeb jako nástroje v boji proti terorismu?* In Souleimanov, E. a kol. *Terorismus – válka proti státu*. Praha: Eurolex Bohemia, s. 319

Každý spáchaný teroristický čin má následky a dopady. Primární dopady jsou zejména v oblasti lidské psychiky, státní sktruktury, ekonomiky nebo infrastruktury¹⁴. Tyto oblasti převážně náleží mezi hlavní cíle útoků. Sekundární dopady nejsou pro teroristy až tak významné, jelikož nepředstavují jejich cíl. Lze sem zařadit dopady enviromentální nebo nežádoucí medializace teroristických skupin. Jedním z hlavních dopadů v reakci na teroristický útok, je reakce politických představitelů. Hlavní a nejčastější reakce vlád, je zpřísnění bezpečnostních opatření a zdokonalování postupů v boji proti terorismu. (Jerkins, 2023)

Lze konstatovat, že každá teroristická organizace má svůj vlastní styl realizace, kterým se skupiny identifikují. Některé se identifikují svými odlišnými politickými názory, které je nutí útoky provádět. Jinými slovy, hájí své zájmy. Opakem jsou nábožensky motivované skupiny, jejichž cílem je dosažení co největšího počtu obětí. Důvodem je jejich představa, že čím více mrtvých, tím méně schází ke zbavení světa tyranů. (Foltin a kol., 2008)¹⁵

1.2 Strategická kultura

Otázka kultury nikdy oblasti mezinárodních a bezpečnostních studií nedominovala. Strategická kultura se začala používat až v jaderném věku a zejména po skončení studené války, kdy výrazně vzrostl zájem o kulturu, včetně té strategické, a dalších myšlenkových vysvětlení chování států. Důvodem výrazného nárustu byl rok 1997, kdy byl poprvé použit termín „strategická kultura“ Jackem Snydrem. Využit byl ve zprávě „*Sovětská strategická kultura: Důsledky pro omezení jaderné možnosti*“, kde tvrdil, že je užitečné nahlížet na sovětský přístup strategické kultury jako na jedinečný, protože lze říct, že jednotlivci ve Svazu sovětských socialistických republik jsou socializováni do sovětského způsobu myšlení. Jednoduše řečeno, sledování ostatních strategických kultur poukáže na odlišné názory, přístupy, postoje a odlišné chování. Strategickou kulturu definoval jako: „*souhrn ideálů, podmíněných emocionálních reakcí a vzorců obvyklého chování, které si členové národního strategického společenství osvojili prostřednictvím výuky nebo nápodoby a které navzájem sdílejí v souvislosti s jadernou strategií.*“¹⁶. Zdůraznil, že strategická kultura má rozhodující dopad na strategické rozhodování.

¹⁴ Kolektiv autorů. (2001). *Encyklopedie: Světový terorismus*. Praha: Svojtka&Co., s. 248

¹⁵ Foltin a kol. (2008). *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. Ministerstvo obrany České republiky: Alvis, s. 78

¹⁶ ("sum total of ideals, conditional emotional responses, and patterns of habitual behavior that members of the national strategic community have acquired through instruction or imitation and share with each other with regard to nuclear strategy";) (Jack L. Snyder, *The Soviet Strategic Culture: Implications for Nuclear Options*, R-2154-AF (Santa Monica, Calif.: Rand Corporation, 1977). See also Gray, "National Styles"; Gray, *Nuclear Strategy*; and David R. Jones, "Soviet Strategic Culture," in Carl G. Jacobsen, ed., *Strategic Power: USA/USSR* (London: St. Martin's Press, 1990), s. 35-49.)

Ačkoliv má každý teoretik jinou představu, co se za pojmem strategické kultury skrývá, její obecná definice není do současnosti jednotná. Vytváření strategické kultury je velmi těžké a mnohdy nereálné. Strategická kultura se neustále formuje. Strategická kultura vzniká na základě souhrnu myšlenek, politického systému země, technologického rozvoje a národních hodnotách. Elity či jednotlivci, kteří jsou zodpovědní za politická či strategická rozhodnutí, jednají pod vlivem jejich dané kultury a je zcela nemyslitelné, že by kultura země neměla, co dočinění s daným rozhodnutím. (Booth, 1990)¹⁷

Strategická kultura má rozhodující dopad na strategické rozhodování státu, který má dva základní aspekty (dimenze) – národní a mezinárodní. Národní dimenze strategické kultury se nemění s novým nástupem prezidenta, ministra nebo náčelníka generálního štábu. Mění se tehdy, kdy přijde zlomová událost, jako je vážná mezinárodní krize, ozbrojený konflikt či válka. V uvedených situacích dojde k rozšíření prostoru pro ty, kteří mohou stanovit priority a cíle státu. V těchto situacích lze dojít ke změně menší či větší strategické kultury (např. uplatnění nových postupů při vedení konfliktu nebo války). (Kuznar, L., Heath, N., & Popp, G., 2023)¹⁸

Mezinárodní dimenze strategické kultury je charakterizována dvěma klíčovými aspekty – ekonomickou silou, spolu s technologickou vyspělostí, a postavením spolu s vlivem státu na mezinárodní úrovni. Ekonomická síla a vyspělá technologie definuje bohatý a vyspělý stát, který s největší pravděpodobností vlastní moderní a nejlépe vyzbrojené a připravené ozbrojené síly, které mají schopnost zvítězit na bojišti. Toto tvrzení vždy neplatí, tedy že bohaté a vyspělé státy musí mít ty nejsilnější armády a naopak¹⁹. Postavení a vliv státu v mezinárodních vztazích je druhým aspektem. Čím silnější a vlivnější stát je, tím je výraznější jeho strategická kultura a ostatní státy se budou snažit jej napodobit²⁰ (Eichler, 2011).

(https://www.jstor.org/stable/pdf/2539119.pdf?refreqid=excelsior%3A60d5c8176a14d3d167ab2faaf3f58e83&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&origin=&initiator=&acceptTC=1)

¹⁷ Booth, K. (1990). The Concept of Strategic Culture Affirmes. In Jacobens, C. G. (eds.) *Strategic Power: USA/USSR*, s. 121. London: Palgrave Macmillan. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-1-349-20574-5_8

¹⁸ Kuznar, L., Heath, N., & Popp, G. (2023, srpen). *Strategic Culture—Its History, Issues, and Complexity*, s. 4. Dostupné z: <https://nsiteam.com/strategic-culture-its-history-issues-and-complexity/>

¹⁹ Japonsko po 2. světové válce zažívalo ekonomický růst, včetně dosažení nejmodernějších technologií. Ovšem neusiloval, aby měl nejsilnější armádu na světě nebo neusiloval o to mít nejvíce jaderných zbraní. Opačný příklad je KLDR, která po skončení Studené války přešla na tvrdý totalitní režim. KLDR silně zaostává v ekonomické sféře, ale stále vynakládá obrovské úsilí a peníze do oblasti vojenské. (Eichman, *Bezpečnost a strategická kultura USA, EU a ČR*)

²⁰ Svaz Sovětských socialistických republik a Spojené státy americké byly v době Studené války hegemony, které uváděly tempo ve vyzbrojování (neustálé zdokonalování zbraní). (Eichman, *Bezpečnostní a strategická kultura USA, EU a ČR*)

Předpoklad vlivu kultury lze nalézt v klasických pracích věnujících se strategiím. Jednou z těchto prací je Umění války od čínského vojevůdce Sun-c'em. Je považováno za nejstarší knihu o strategii boje a už dva a půl tisíce let představuje inspiraci pro generály a politiky. Myšlenky a teorie jsou sice starodávné, ale přesto jsou dodnes využívány. Sun Tzuovy teorie spočívají na základě znalosti naší kultury. Důležitou tezí knihy je, že pokud chceme vyhrát v konfliktu či obstát ve vyjednávání či pouhém dialogu, je nutné mít znalosti ohledně historie a postupů aktéra druhého.

Strategickou kulturou se zaobíralo mnoho akademiků a expertů na strategickou kulturu, kterou lze rozdělit do tří generací (Johnston, 1995).

První generace se objevila na počátku 80. let. a soustředila se hlavně na vysvětlení skutečnosti, jak Svaz sovětských socialistických republik a Spojené státy americké uvažují nad jadernou strategií. Nejznámější zástupce první generace je Collin Gray, který dospěl k závěru, že strategická kultura je ovlivněna geopolitickými, historickými, ekonomickými a dalšími faktory. Při hledání definice strategické kultury se nejprve zaměřil na strategii samotnou (Gray, 1999)²¹. Předpokládal, že strategie je také ovlivněna jednáním, které rozdělil do tří kategorií. První kategorii lze označit jako lidé a politika, kam řadíme společnost, kulturu atd. Druhá kategorie je příprava na válku, která zahrnuje vojenské přípravy a ekonomiku. A třetí jsou válečné operace, kam autor řadí své nepřítelé. Strategickou kulturu řadí Collin Gray do první kategorie. Nahlížel na strategickou kulturu jako na proměnnou a fenomén, který formuje strategické chování. Tvrdí, že strategická kultura nemůže být oddělena od strategického chování, jelikož lidé, kteří utvářejí politiku států, jsou součástí dané kultury (Pospíšil, 2012).

Druhá generace se objevuje přibližně v polovině 80. let. Soustřeďuje se na mocenské elity a na to, jak je jazyk propojen se strategickou kulturou. Tedy na to, jakým způsobem jsou historické zkušenosti a strategické kroky interpretovány a ospravedlňovány vůdci. Reprezentant druhé generace je Bradley S. Klien, který se soustředil na to, jaký podíl má strategická kultura na utváření identit jednotlivých bezpečnostních společenství nebo institucí. Další tezí je, že strategická kultura je tvořena a přetvářena těmi, kteří jsou zapojeni do strategického rozhodování. Zdůrazňuje, že jednotlivá rozhodnutí nejsou zpravidla prováděna jednotlivci, ale kolektivem, kde je nezbytná komunikace. Lze říct, že se zabývá ovlivňováním strategické kultury ve třech směrech, kterými jsou strategické styly

²¹ Gray, C. (1999). *Modern Strategy*. Oxford: Oxford University Press, s. 135

(využití ozbrojených sil), způsob, jak se stát připravuje na využití síly (ekonomický a technologický vývoj) a jak je využití síly obhajováno v rámci elit. (Klein, 1994)²²

Třetí generace se objevuje v 90. letech 20. století. Tato generace považuje předchozí teorie za příliš obecné a neověřitelné. Proto se tato generace soustředila na celý koncept ve snaze udělat ho testovatelným. Aby byl koncept testovatelný, bylo nutností, aby došlo k oddělení strategické kultury a strategického chování. Po oddělení se oba aspekty stávají nezávislými, a je možné určit sílu závislosti, tedy jak strategická kultura ovlivňuje chování státu. Jeden z předních představitelů je Alastair Iain Johnston, který strategickou kulturu definuje jako propojený systém symbolů. Je také jedním z kritiků Collina Gray (první generace), který nesouhlasil se zapojením mnoha proměnných do konceptu strategické kultury. Jednoduše řečeno, vychází ze striktního oddělení strategické kultury, jakožto nezávislé proměnné a strategického chování, jakožto proměny závislé. (Johnston, 1995)²³

Debaty o rozdílech moci vedly k vnímání rozdílů ve strategických kulturách Evropské unie a Spojených států amerických. Strategická kultura je založena na pochopení, že přístup země k použití síly byl utvářen již v historii. Robert Kagan toto tvrzení podporuje a tvrdí, že Spojené státy americké byly mocné a stále jsou, proto se také tak chovají. Na rozdíl od Evropy, kterou lze chápat jako slabšího aktéra.

1.2.1 Utváření strategické kultury Evropské unie

Evropská strategická kultura se v novém tisíciletí stala poměrně diskutovaným tématem. V mezinárodních vztazích a bezpečnostních studiích je centrem výzkumu stát, ovšem tento aktér není stát, ale uskupení zemí s odlišnou historií, zájmy a přístupy k bezpečnostním otázkám. Je tedy těžké najít stejnou kulturní strategii, ovšem její kompetence se postupem času zvyšují a spolupráce postupem času sílí, ovšem v některých chvílích dochází samozřejmě k rozepřím. Každý členský stát preferuje zachování autonomie a suverenity při rozhodování o obranných otázkách, které jsou mnohdy důvodem neshod. Ovšem i přes odlišné názory, je míra organizačních schopností na vysoké úrovni. (Risse, 2002)²⁴

Začátek 21. století byl zásadní pro vytváření strategické kultury Evropské unie. Jedná se o události, které měly celosvětový dopad, tedy 11. září 2001 a tzv. druhá irácká válka v roce 2003, která je příkladem nesouladu členských zemí v oblasti podpory a využití

²² Klein, B. S. (1994). *Strategic Studies and World Order*. Cambridge: Cambridge University Press

²³ Johnston, A. I. (1995). *Culture Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton: Princeton University Press

²⁴ Risse, T. (2002). Let's Argue! Communicative Action in International Relations, *International Organization*, 54(1), s. 1-39

ozbrojených sil. Invaze Spojených států amerických do Iráku se stala událostí, která rozdělila státy na podporovatele a odpůrce invaze. Ve stejném roce byl později vytvořen již zmíněný oficiální dokument s doktrinálními rysy s názvem Evropská bezpečnostní strategie 2003. Stal se základem strategické a bezpečnostní kultury. (Heisbourg, 2004)²⁵

Existuje mnoho faktorů, díky kterým vzniká strategická kultura. Nejdůležitější a nejvlivnější faktor je samotná historie členských států. Evropská moc a evropské sebevědomí utrpělo mnoho ran, jelikož Evropa byla dějištěm mnoha ničivých válek jako Třicetiletá válka (1618-1648), Napoleonské války (1803-1815), 1. a 2. světová válka, studená válka nebo války v bývalé Jugoslávii (1991-2001). Války zapříčinily překreslování hranic, zánik a vznik nových států. První světová válka je jasný příklad změn. Zničila tři evropské velmoci, tj. Německo, Rakousko-Uhersko a Rusko a narušila evropskou ekonomiku, která Evropu dohnala k závislosti na Spojených státech amerických. V meziválečných obdobích se Evropa snažila prosazovat nová mezinárodní uspořádání, která si kladla za cíl, zabránit dalším válkám, které by mohly mít ještě horší dopady než války minulé. Tedy zabránit úmrtí 10 milionů lidí jako za 1. světové války nebo 55 milionům lidí za 2. světové války, která způsobila selhání evropské strategie a diplomacie, ale také vliv zemí ve světě (Aggestnam, 2008)²⁶. Evropa se po ukončení válek nespolehala na sílu, ale věřila v kolektivní bezpečnost, kterou v roce 1920 stala Společnost národů. Organizaci po ukončení činnosti nahradila v roce 1945 Organizace spojených národů. Historie Evropy je velmi barvitá. Dřívější globální vliv zemí, který přesahoval hranice kontinentu, je v dnešní době výjimkou pár zemí, neexistující. (Gariup, 2009)²⁷

V utváření kulturní strategie hraje důležitou roli samostatná studená válka. V průběhu války byly evropské země do jisté míry závislé na Spojených státech amerických. Evropské země měly vytrvat a bránit svá území v případě sovětského útoku, dokud nedorazí transatlantický partner. Během studené války existovalo jisté napětí mezi aktéry. Důvodem byla jistá neochota Evropy použít své ozbrojené síly, které považovaly Spojené státy americké za nutné. Přes odlišné postoje aktérů, byla spolupráce nevyhnutelná. Důvodem byla obava Spojených států amerických z nadvlády komunismu v Evropě, tudíž obrovská síla Sovětského svazu. V průběhu války se západní evropské země více sjednocovaly a vyvíjely společné hodnoty. Po skončení studené války musely evropské země

²⁵ Heisbourg, F. (2004). The European Security Strategy is not a security strategy. In Everts, S., Freedman, L., Grant, C., Heisbourg, F., Keohane D. & O'Hanlon, M. (Eds), *A European Way of War*, London: Centre for European Reform, s. 27-40

²⁶ Aggestnam, L. (2008). *Introduction: ethical power Europe?* International Affairs 84, s. 1

²⁷ Gariup, M. (2009). *European security culture: language, theory, policy*. Aldershot: Ashgate, s. 180

mezi sebou více spolupracovat, než tomu bylo doposud a hledat další společné zájmy, přístupy a stanoviska, jak zabránit dalším konfliktům. Nepřátelské země střední a východní Evropy se postupem času ztotožňovaly se zavedenými hodnotami, s kterými v minulosti nesouhlasily nebo neztotožňovaly kvůli ideologii (Meyer, 2004)²⁸. Konec studené války zaznamenal další změnu prostředí, a byl znovu „objeven“ konflikt, konkrétně na Balkáně. Tento konflikt poukázal na neschopnost Evropy v udržování míru, včetně zapomenutí na myšlenku hegemonné moci Evropy, a tedy jedinou cestou, jak získat větší moc je hlubší integrace v zahraniční politice. (Heiselberg, 2003)²⁹

Evropa se po každé válce či konfliktu snažila najít řešení, které by ukončily další možné rozepře. Jeden z příkladů snahy o udržení míru je vznik tzv. Evropského konceptu v 19. století, který neměl dopustit vznik hegemónního státu, který mohl zapříčinit další válku, tak se nestalo. Zničující války, které proběhly na evropském kontinentu mají za následek panující strach z válek, které by mohly mít z daleka horší dopady než války předchozí. Evropská unie usiluje o vyhnutí se jakémoliv konfliktu, včetně použití ozbrojených sil, které by měly ohrozit civilní obyvatelstvo a životy vojáků. Je ovšem připravena jít do nezbytné války, která ohrožuje mezinárodní mír. Poměrně důležité je uvědomění, že naprostá většina evropských armád byla do konce 90. let minulého století založena na systému odvodů. Odvodní řízení je činnost, při které jsou povoláni vybraní občané země do vojenské služby státem, kteří jsou určeni jako záloha ozbrojených sil. Z tohoto důvodu je na válku nahlíženo jako záležitost celé společnosti. Ozbrojené síly Evropské unie jsou mnohem skromnější a slabší než armáda Spojených států amerických, a přiznávají svou zvilost, která se ukázala v 1. a 2. světové válce nebo v období studené války.

Strategickou kulturu Evropské unie formuluje oblast Blízkého východu pomocí dvou faktorů. První faktor je vztah členských států se státem Izrael. Přístup států není zcela jednoznačný a proizraelský, jako u Spojených států amerických, které v mnoha případech podpořily mnoho politických nebo vojenských akcí. Ačkoliv není Evropská unie propalestinská a je kritická vůči extremistické politice a metodám palestinských extremistů, nepodporuje tolik izraelských vojenských akcí, které mají negativní dopad na Palestině. Druhým faktorem, který napomáhá formulovat evropskou strategickou kulturu je vztah Evropské unie k autoritářským zemím. Evropská unie jakožto zastávce demokratických hodnot, je vůči těmto

²⁸ Meyer, C. O. (2004, červen). *Theorising European Strategic Culture: Between Convergence and the Persistence of National Diversity*, s. 12. Dostupné z: https://aei.pitt.edu/6634/1/1126_204.pdf

²⁹ Heiselberg, S. (2003). *Pacifism or Activism: Toward a Common Strategic Culture within the European Security and Defence Policy?*, IIS Working Paper 2003/4, Copenhagen

zemím do určité míry kritická, a nelze tedy očekávat řádnou pomoc, která by režimy učinila silnější. (Boniface, 2005)³⁰

Z výše uvedeného lze na Evropskou unii pohlížet jako na aktéra, který zastává silnější roli v mezinárodním systému, než tomu bylo v minulosti, ovšem ne tak silného jako Spojené státy americké. Pronásledující strach z válek, které se udály na území dnešní Evropy, nedovoluje použít zbraně nebo nasazení ozbrojených sil, které by měly katastrofální dopad. Primárním nástrojem Evropské unie je použití diplomacie, tedy dialogu, jehož důsledkem jsou minimální ztráty na lidských životech.

1.2.2 Utváření strategické kultury Spojených států amerických

Strategická kultura Spojených států amerických je nejvýraznější na mezinárodní úrovni. Jejich postavení bylo předurčeno od konce 2. světové války v důsledku silné ekonomiky a nejvlivnější politiky, která je nakonec dovedla na pozici jediné velmoci 21. století. Jsou tedy nejmocnější zemí světa, která v dohledné budoucnosti nadále budou. Jejich postavení nejvíce ovlivňuje celosvětové strategické myšlení. Jejich přístup byl formován svou vírou v jedinečnost, nezranitelnost a domněnce, že jsou nadřazeni zbytku světa. Jako supervelmoc považují Spojené státy americké použití síly za důležitý signál, který dá jasně najevo rozhodnutí v rámci mezinárodního společenství, včetně své síly. Dlouhodobě se zaměřují na modernizaci armády, která bude schopna vést války na několika místech současně. Důležité je technologická převaha, která bude schopna využít nejvyšší ničivou sílu, s cílem naprostého zničení nepřítele. Od teroristických útoků 11. září 2001 se výdaje na obranu zvýšily. (Beneš, 2017)³¹

Strategická kultura Spojených států amerických je dlouhodobě utvářena mnoha faktory, a ani dodnes není zcela jasná její definice. Klíčovými faktory je geografické umístění, historické události a politická rozhodnutí. Spojené státy americké jsou svojí geografii zajímavé. Jsou obklopeni Atlantickým a Tichým oceánem, z pohledu hranic jsou v bezpečí. Jsou tedy odděleny od ostatních zemí, zejména od Evropy, tedy od evropských velmocí. Nemuseli nasazovat svá vojska, a svou vojenskou přípravu mohli použít pro své zájmy. (Karlás, 2007)³²

Historické faktory jsou činy, kterými se řídili či přizpůsobovali prezidenti a jejich administrativy. Politické faktory reflektují vlivy a přínosy jednotlivých prezidentů.

³⁰ Boniface, P. (2005). *Vers la ceme guerre mondiale*. Paris: Armand Collin, s. 157

³¹ Beneš, J. (2017). *U.S. Strategic Culture and The Genesis of Counterinsurgency doctrine*. Praha: Karlova univerzita. Dostupné z: file:///C:/Users/karol/Downloads/admin,+733-2623-1-CE.pdf

³² Karlás, J. (2007). *Politics in Time*. In Pierson, P. (2007). *Mezinárodní vztahy*, s. 82-85

Historické a politické faktory jsou na sobě do jisté míry závislé, neboť co se stane v minulosti, má vliv na sled událostí v budoucnosti. Jednoduše řečeno, utváření strategické kultury probíhalo jak v konfliktech, tak i v činech politických. (Pierson, 2004)³³

Zmíněná odlehlost a nezranitelnost je dlouhodobá strategická výhoda, díky níž byly Spojené státy americké od skončení občanské války v roce 1965 ušetřeny od bojů na cizím území. Účast v 1. a 2. světové válce byla jasná, ovšem boje probíhali v Evropě, a jejich území bylo ušetřeno zkáze bojů, včetně svých občanů. Po 2. světové válce se Spojené státy americké staly hegemonem západního světa, jak v oblasti ekonomické a kulturní, ale ve i politické a vojenské. Během studené války vedly dvě velké války, které probíhaly mimo území, tedy válka v Koreji v letech 1950 až 1953 a válka ve Vietnamu v roce 1965 do roku 1973. (Shaheen & Soomro, 2020)³⁴

Náhlý konec studené války přivedl Spojené státy americké k novému postavení ve světě. Tedy, že z hegemonu západního světa, se stává supervelmoc v globalizovaném světě. Tato událost se stává druhým historickým faktorem k utváření strategické kultury. Postavení Spojených států amerických ve světě bylo velmi silné. Jejich politické rozhodování, vojenská a ekonomická síla měla za následek oslovování ostatních zemí. Z jediné světové velmoci se stal aktér, který má vyvažovat a zřizovat světový pořádek (Cottey, 2007)³⁵. Jsou mnohdy osloveni z důvodu krize, která má nebo by mohla mít vážné důsledky na mezinárodní scéně. Státy nebo instituce, které naléhají na pomoc ji většinou očekávají. Pokud Spojené státy americké pomoc neposkytnou, jsou vyobrazeni jako velmoc, která je k okolním problémům či krizím lhostejná. Pomoc může mít samozřejmě vojenskou podobu, kterou také po většině času má. (Zaborowski, 2008)³⁶

Faktor, který propojuje pomoc supervelmoci ostatním státům je spojen s armádou. Charakter armády země, je zcela profesionální. Lze tedy říct, že americká společnost i samotní vojáci nahlízejí na vojenská nasazení zcela seriózně. Armáda nastupuje na základě strategického rozhodnutí, které je určeno administrativou. Spojené státy americké mají po skončení studené války technologický náskok, který nebylo možné dohnat, a neexistovala konkurence, která by tvrdila opak. Disponují nejmodernějšími zbraněmi, mají velmi silné pozemní, námořní a letecké vojsko. V případě rychlého nasazení mají všechny potřebné

³³ Pierson, P. (2004). *Politics in time: history, institutions and social analysis*. Princeton: Princeton University

³⁴ Shaheen, N. & Soomro, J. R. (2020, 1. března). *Strategic Culture of United States*. Dostupné z: <https://modern diplomacy.eu/2020/03/01/strategic-culture-of-united-states/>

³⁵ Cottey, A. (2007). *Security in the New Europe*. New York: Palgrave Macmillan

³⁶ Zaborowski, M. (September. 2002). *Bush's legacy and American next foreign policy*. Chaillot Paper, s. 111

technologie k rychlému útoků na nepřítele. Spojené státy americké díky své vojenské síle, který je také klíčivý faktor strategie, neváhají s nasazením svých ozbrojených sil. Příkladem je prezident George Walker Bush, který díky teroristickým útokům ze dne 11. září 2001 rozpoutal dvě války. První byla hned po útocích v roce 2001 na Afghánistán (operace Enduring Freedom) a v roce 2003 v Iráku (operaci Iraqi Freedom). (Ikenberry, 2002)³⁷

Faktor utvářející strategickou kulturu souvisí s nestabilitou v oblasti Blízkého východu, který se proměňuje na místo utvářející teroristické organizace. Důvody mohou mít ekonomický a politický rozměr. V oblasti ekonomiky se jedná o území s ropným bohatstvím, který celosvětově má zhruba 60 % celkově vyvážející ropy. Druhým důvodem nestability jsou Spojené státy americké, které nechtějí dopustit, aby se tohoto území zmocnila jiná země, z kterého by se stala konkurence. Z tohoto důvodu financují autoritativní režimy bohatých zemí, což má samozřejmě negativní dopad. Podpora autoritativních režimů vede k nárůstu teroristických organizací (Andréani, 2004)³⁸. Toto tvrzení nás přivádí k poslednímu faktoru, kterým je nástup globálního terorismu, jenž započal po teroristických útocích ze dne 11. září 2001. Onen teroristický čin má za následek psychologický dopad, který naboural pocit nezranitelnosti, který Spojené státy americké dlouhou dobu nezažily. Bylo tedy jasné, že útoky 11. září 2001 vyvolaly mnoho obav a pocit zranitelnosti, který Spojené státy americké nemohly nechat bez odezvy. (Gordon, 2006)³⁹

1.2.3 Strategická kultura dle Roberta Kagana

Robert Kagan je významný americký neokonzervativec, který se narodil 26. září 1958 v Aténách v Řecku. Byl dlouholetý poradce americké administrativy pro zahraniční politiku prostřednictvím Rady pro zahraniční politiku, kde poskytoval nezávislé rady a názory ministři zahraničí, náměstkovi ministra zahraničí a řediteli pro plánování politiky v záležitostech týkajících se zahraniční politiky Spojených států amerických. Aktivní činnost na postu poradce vykonával od roku 1984 do roku 1986, kdy byl ministr zahraničí George Pratt Shultz. Mezi lety 1986 až 1988 působil na stejném postu, ale již pro vnitřní záležitosti Ministerstva zahraničí Spojených států amerických. Robert Kagan je uznávaný odborník v otázkách americké národní bezpečnosti a zahraniční politiky. Jedná se především o americké vztahy s Ruskou federací, Čínskou lidovou republikou a Evropskou unií. Známý je díky své eseji *Of Paradise and Power: America and Europe*

³⁷ Ikenberry, J. (2002). *America's Imperial Ambition*. Foreign Affairs, 81(5)

³⁸ Andréani, G. (2004). *The „War on Terror“: Good Cause, Wrong Concept*. Survival, 46(4)

³⁹ Gordon, P. (2006). *The End of the Bush Revolution*. Foreign Affairs, 85(4)

on the New World Order (česky byl vydán v roce 2003 jako *Labyrint síly a ráj slabosti: Amerika, Evropa a nový řád světa*) (Kagan, 2003).

V roce 1997 spolu s Williamem Kristolem založili neokonzervativní think-tank Projekt pro nové americké století (Project for the New America Century, PNAC), který byl ukončen v roce 2006. PNAC byl častým zastáncem vojenských akcí v Sýrii, Íránu nebo Afghánistánu. Právě po útocích z 11. září 2001 poslala organizace dopis prezidentu George W. Bushovi, který poukazoval na nutnost vymýcení terorismu. V dopise byla zmíněna důležitost proběhnutí změny režimu v Iráku, včetně sesazení Saddáma Husajna od moci. Od roku 2001 byla invaze do Iráku PNAC aktivně podporována, nejlépe vojenskou akcí. (Kristol, 2001)

V roce 2002 ve svém známém článku „*Moc a slabost*“ komparuje názory a postoje ohledně bezpečnosti Spojených států amerických a Evropské unie. Jejich pohledy jsou podle Roberta Kagana velmi odlišné, a naznačují tak propast strategické kultury. Evropskou unii kritizoval za principy mezinárodního míru a bezpečnosti. Evropa dle jeho slov je především z „Venuše“, jednoduše řečeno ignoruje množství hrozeb proti západním zájmům a zdráhá se odpovědnosti stejným způsobem jako spojenec za Atlantikem. Na rozdíl jsou Spojené státy americké z „Marsu“. Jsou aktérem, který si je plně vědom hrozeb, a díky přípravě a investování do vojenského sektoru se rozšířila ochrana pro spojence. Lze říct, že Američané jsou z Marsu a vnímají realitu, zatímco Evropané jsou na Venuši ovlivňováni idealismem a žijí v utopii. Robert Kagan tvrdil, že Evropská unie a Spojené státy americké nesdílejí stejné národní priority, pohled na bezpečnostní hrozby, řešení mezinárodních úskalí nebo využití vojenské síly k eliminaci hrozby (Rees, 2011).

Evropská unie je obviňována z tolerování hrozeb, v důsledku válek v minulosti. Evropa si na hrozby zvykla a vzdala se jakékoli odpovědnosti přijít na nová řešení, které by čelily dalším hrozbám. Dle Roberta Kagana je Evropa v dlouhodobém úpadku jakékoliv bojeschopnosti, a díky tomu má tendence ke kompromisům s nebezpečnými státy. Na území Evropy chybí jakákoliv politická síla, která by vybudovala novou donucovací moc. Členské státy se domnívají, že dokážou vyřešit hrozby, aniž by musely použít moc, která by musela hrozbu zničit pomocí donucovacích prostředků. (Kagan, 2003)⁴⁰

Pro poukázání na strategické kulturní propasti lze využít nejdůležitější strategické dokumenty aktérů v boji proti terorismu. Jedná se o již zmiňované strategie, Evropskou

⁴⁰ Kagan, R. (2003). *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York: Vintage

bezpečností strategií 2003 a Národní bezpečností strategií 2002. Dle Roberta Kagana lze dokumenty rozdělit do tří částí. První část analyzuje oblast ochrany. Druhá část analyzuje hlavní identifikaci terorismu a jeho vnímání. V poslední části jsou analyzovány bezpečnostní nástroje, které jsou nejdůležitější součástí v boji proti terorismu. (Berenskoetter, 2005)⁴¹

Mnoho analytiků Kaganovu tezi vyvrací. Usilují o poukázání na silné ekonomické a institucionální vazby, ale také na společné hodnoty, které aktéry spojují. Je ovšem zřejmé, že odlišnost obou aktérů je dosti významná. Je důležité si uvědomit, že oba aktéři jsou strukturálně odlišní. Zatímco Spojené státy americké představují federální stát, Evropská unie není ani unitární mezinárodněpolitický aktér, tedy nemá jednotnou zahraniční politiku. Tito další analytici tvrdí, že Evropa není tak slabá, jak Kagan tvrdí. Odpůrci, kteří mají takové tvrzení, jsou dle některých analytiků „europeistickými“, nebo mají do značné míry víru v transatlantické vztahy. Je ovšem každému zřejmé, že jisté odlišnosti aktéři mají. (Kagan, 2003)⁴²

Odpůrce myšlenky hegemonie Spojených států amerických je Charles Kupchan, který je profesorem mezinárodních vztahů na Georgetown University ve Washingtonu, D.C. Během první Clintonovy administrativy působil v Národní bezpečností radě jako ředitel pro evropské záležitosti od roku 1993 do roku 1996. Na rozdíl od Roberta Kagana, který je zaměřen spíše na perspektivu psychologickou, je Charles Kupchan zaměřen na perspektivu historickou (Kupchan, 2023).

Charles Kupchan tvrdí, že historii lze využít jako nástroj, který nám umožní při pohledu do minulosti předpokládat budoucnost. Historie je o stálých pokrocích, které se pohybují v cyklech, a je tedy dost možné, že v určitých etapách budou pouze postávat, upadat nebo sílit. Státy, které pohání hnací síla výroby, se tomuto osudu neubrání. Příkladem je konec studené války, kdy se rozpadl Sovětský svaz jako velmoc, a tak jako jediná velmoc světa zůstaly pouze Spojené státy americké, které se mohly těšit ze svého nového postavení. To vytvořilo unipolární systém. Spojené státy americké se nemusely dlouho obávat o konkurenci, ovšem postupem času se země začaly znovu rozvíjet a jejich vliv začal zesilovat. Charles Kupchan uvedl, že je zapotřebí většího vlivu mezinárodních institucí, které by se staly důležitým nástrojem pro usměrňování států a jejich strategií, zvláště těch, které jsou více orientované na použití síly. Příkladem jsou Spojené státy americké, které by měly využít metodu strategické zdrženlivosti,

⁴¹ Berenskoetter, F.S. (2005, březen). Mapping the Mind Gap: A Comparison of US and European Security Strategies. *Security Dialogue*, 36(1), s. 71-92

⁴² Kagan, R. (2003). *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York: Vintage. s. 3

a dát možnost ostatním se přizpůsobit změnám a nově vznikající multipolaritě. Za příklad mnohých změn lze považovat Evropskou unii, která bude moci konkurovat Spojeným státům americkým tehdy, když se začne rozšiřovat o nové členské státy (Berenskoetter, 2005).

Názorové rozdílnosti obou zmíněných teoretiků ohledně utváření strategické kultury nacházíme v základních ohledech. Robert Kagan se zaměřuje na mezinárodní řád z pohledu psychologického. Pozice Spojených států amerických dle něj musí být hegemonní, kdy v mezinárodním systému zavládne unipolarita. Tedy, že na vrcholku pyramidy stojí jediný silný hráč, hegemon. Evropská unie je z jeho pohledu představována jako slabý hráč, který na mezinárodním poli nemá skoro žádnou sílu. Lze tedy konstatovat, že zde zvítězila představa hegemonie Spojených států amerických. Naopak Charles Kupchan se zaměřuje na mezinárodní systém z pohledu historického. Jeho představa o pozici Evropské unie a Spojených států amerických je totožná. Tedy oba aktéry vnímá jako silné hráče, kteří vytvářejí multilaterální systém. Podporuje nový internacionalismus, který by prosazoval větší politickou spolupráci mezi aktéry, jež by upevňovala národní a kulturní zájmy.

1.3 Operacionalizace

Operacionalizace je využívána u kvantitativního výzkumu. Dochází zde k převádění vědeckých pojmů do řeči konkrétních projevů a faktů. Jednoduše řečeno, z operacionalizace získáme konkrétní proměnné z pojmů, se kterými autorka pracuje (Pavlica, 2000)⁴³. Při práci s konceptem protiteroristické politiky, včetně konceptu strategické kultury, se setkáváme s mnoha termíny, které budou v této práci s přibývajícimi kapitolami vysvětlovány.

Cílem předkládané práce je analýza protiteroristické politiky Evropské unie a Spojených států amerických v konkrétním časovém období, a to v letech 2001 až 2005. Autorka postupuje v této práci následovně. Na začátku druhé a třetí kapitoly uvádí protiteroristickou politiku aktérů po 11. září 2001. Následná podkapitola poukazuje na reakci Evropské unie a Spojených států amerických. Reakce je představena formou oficiálních dokumentů. Jelikož byly analyzovány hlavní faktory utvářející strategickou kulturu, bude pro čtenáře srozumitelnější, z jakého důvodu jsou určité kroky v boji proti terorismu odlišné. K pochopení oficiálních dokumentů práce pracuje s již zmíněnou obsahovou analýzou neboli content analysis. Tato metoda zkoumá komunikační sdělení různého typu, kterými mohou být obrázky, audio, video. V tomto případě se jedná o oficiální bezpečnostní dokumenty aktérů přijaté v reakci na teroristické útoky 11. září 2001. Dokumenty Evropské

⁴³ Pavlica, K. a kol. (2000). *Sociální výzkum, podnik a management*. Ekopress

unie v rámci protiteroristické politiky obsahují nejčastěji pojmy „terorismus“ a také pojmy „diplomatický nátlak“, a s tím související „soft power“. Historický faktor dosti zanalyzoval důvod Evropské unie, proč využívá k řešení problémů diplomacii, ovšem s ní lze spojit i „soft power“. Dokumenty Bushovy administrativy obsahují kromě „terorismu“, „zbraně hromadného ničení“, „darebácké státy“ a „preemptivní válčení“, a s tím související „hard power“. Využívání síly v mezinárodním bezpečnostním systému lze rozdělit na dva typy, již zmíněnou „soft power“ a „hard power“. Soft power upřednostňuje nevojenské nástroje, zejména pak politické, diplomatické nebo ekonomické. Smyslem je nenásilné ovlivňování aktérů. Hard power klade důraz na donucovací prostředky, které spočívají na vojenském nátlaku, jehož nejčastější formou je agrese, končící okupací území. (Nye, 2004)⁴⁴

Terorismus, zbraně hromadného ničení a darebácké státy jsou v této práci uvedeny jako hlavní hrozby pro Evropskou unii a Spojené státy americké, a z tohoto důvodu, nebudou v této kapitole analyzovány.

⁴⁴ Nye, J. S. (2004). *Soft Power: the means to success in world politics*. New York: Public Affairs

2 VÝVOJ PROTITERORISTICKÉ POLITIKY EVROPSKÉ UNIE PO 11. ZÁŘÍ 2001

Protiteroristická politika v rámci evropské integrace má své kořeny v 70. letech 20. století a byla formována do konce 90. let 20. století. V těchto letech byly budovány základy protiteroristické politiky Evropského společenství, později Evropské unie. Typickým rysem byla přílišná soustředěnost na národní zájmy států Unie. Důvodem byl převažující typ terorismu, který byl v těchto letech zaměřen na jednotlivé vlády země, a nebyl zde prostor pro širší spolupráci států. Osmdesátá a devadesátá léta představovala počátek vzniku konkrétních protiteroristických opatření. Příkladem je zapracování bezpečnostní politiky, zahrnující i téma terorismu, do oblasti druhého a třetího pilíře Maastrichtské smlouvy z roku 1992⁴⁵. Problémem protiteroristické politiky Evropského společenství, později Evropské unie, bylo nedostačené reagování na vznikající teroristické organizace v Evropě, ale i mimo ni (Závěšický, 2006).

Základem Evropské unie, jejích orgánů a členských států je podpora a zajištění svobody a bezpečnosti. Evropská unie zaručuje dodržování lidských práv, zásad právního státu a solidaritu. Pro Evropskou unii je bezpečnost jednou z hlavních priorit. Terorismus jako bezpečnostní hrozba nebyl v Evropě novým jevem, velké zkušenosti měla například Francie, Spojené království, Irsko nebo Španělsko⁴⁶. Evropské země vždy chápaly terorismus spíše jako fenomén, který se odehrává ve své zemi, a potrestání teroristů probíhalo pomocí vnitřních orgánů. Teroristické útoky 11. září 2001 ve Spojených státech amerických poskytly větší iniciativu Unie pro zlepšení její protiteroristické politiky. Určité protiteroristické politiky a orgány již existovaly, ale jejich práce nebyla tak aktivní, a tak potřebná jako po útocích, které donutily Evropskou unii se svými členskými státy zlepšit

⁴⁵ Druhý pilíř představuje oblast společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Třetí pilíř se zabývá oblastí justiční a bezpečnosti vnitřní. (<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/3/maastrichtska-smlouva-a-amsterodamska-smlouva>)

⁴⁶ Příkladem je teroristický bombový útok ve Francii 3. října 1980 namířený proti synagoze Coperni, při kterém bylo zabito čtyři lidé a čtyřicet šest zraněných. Jednalo se o první útok od druhé studené války, který byl namířen proti Židům v zemi. Obviněn byl Kanadán libanonského původu Hassan Diab, který byl vydán do země 15. listopadu 2014. (https://www.lemonde.fr/en/france/article/2023/04/21/paris-court-gives-man-life-term-for-1980-synagogue-bombing_6023802_7.html). Druhým příkladem jsou bombové útoky ve Spojeném království v Londýně v roce 1999, při kterých zemřeli tři lidé a bylo zraněno sto čtyřicet lidí. Provedl je pravicový extremističtí David Copeland, jehož cílem bylo zbavení se Britů černé pleti a homosexuálů. (<https://abcnews.go.com/International/terror-uk-timeline-recent-attacks/story?id=47579860>)

spolupráci svých policejních, soudních a zpravodajských orgánů a zajistit dostatečnou připravenost k prevenci teroristických útoků. (European Union, 2005)⁴⁷

2.1 Protiteroristická politika po 11. září 2001

Ačkoliv primární odpovědnost za boj proti terorismu zůstává u národních vlád Evropské unie, její lídři po 11. září 2001 uznali, že by měla hrát důležitou roli při reagování na terorismus v globální sféře. Po útocích se Evropská unie snažila urychlit své úsilí o harmonizaci národních zákonů proti terorismu, ale také usilovala o snížení překážek mezi orgány činnými v trestním řízení mezi státy. Důvodem těchto obstrukcí bylo jednodušší, ale také smysluplnější sdílení a zachycování informací, které mohou vést k podezřelým pachatelům, kteří mohli mít co dočinění s budoucím nelegálním, v našem případě teroristickým, útokem. Zpracovala také na posílení vnějších hraničních kontrol, Europolu a Eurojustu. (Pikna, 2006)⁴⁸

Evropský policejní úřad neboli Europol byl zřízen na základě Maastrichtské smlouvy v roce 1992. Účelem orgánu je efektivní vzájemná spolupráce orgánů prosazujících právo v oblasti prevence a boje proti nejzávažnějším formám mezinárodního organizovaného zločinu. Po útocích v Madridu v roce 2004 dostal Europol od Evropské rady úkol obnovit své Protiteroristické taktické uskupení neboli Counter Terrorism Task Force. Europol má v rámci plnění svých cílů za úkol:

1. Získávat, shromažďovat a analyzovat informace a poznatky,
2. Bezodkladně oznamovat všechny informace v souvislosti s trestními činy prostřednictvím národních jednotek příslušným orgánům členských států,
3. Napomáhat vyšetřování v členských státech pomocí předávání důležitých informací národním státům. (Foltin, Stojar & Řehák, 2008)

Jedním z nejdůležitějších právních nástrojů Evropské unie zaměřený na boj proti terorismu jsou jednotky Evropské unie pro justiční spolupráci nebo Eurojust. O zřízení tohoto orgánu se mluvilo na zasedání Evropské rady v Tampere 15. a 16. října 1999. Toto zasedání bylo vedeno v duchu vytvoření lepší bezpečnosti, včetně boje proti organizované trestné činnosti. 14. prosince 2000 vznikl Pro-Eurojust z iniciativy Portugalska, Francie, Švédska a Belgie, jejímž účelem mělo být zkoušení a testování budoucího Eurojustu.

⁴⁷ European Union strategic objectives to combat terrorism. (2005). In Eichman, J. (Ed.). (2011). *Bezpečnost a strategická kultura USA, EU a ČR*. Praha: Karolinum, s. 152

⁴⁸ Pikna, B. (2006). *Mezinárodní terorismus a bezpečnost Evropské unie (právní náhled)*. Praha: Linde

Eurojust byl rozhodnutím Evropské rady založen 28. února 2002⁴⁹. Hlavním záměrem zřízení tohoto orgánu bylo přispívání ke koordinaci činnosti národních prokuratur, podporování trestního vyšetřování a stíhání v závažných případech mezinárodního organizovaného zločinu, včetně terorismu, a to na základě analýz zpracovaných Europolem. V září 2004 se uzavřela dohoda mezi Eurojustem a Europolem, která napomáhá k co nejužší policejní a justiční spolupráci. Úkoly Eurojustu jsou:

1. Zahájení trestních vyšetřování a navrhování zahájení stíhání, která vedou příslušné vnitrostátní orgány, zejména pokud jde o trestné činy proti finančním zájmům unie,
2. Koordinace vyšetřování a stíhání uvedených v bodě 1),
3. Posílení justiční spolupráce, včetně řešení střetů příslušností a úzké spolupráce s Evropskou soudní síní (Rámcové rozhodnutí Rady, 2002).

Obecně lze konstatovat, že protiteroristická politika existovala již před 11. zářím 2001, ale tyto útoky odstartovaly větší snahu Evropské unie a členských států jednat v této oblasti.

Teroristické útoky v Madridu 11. března v roce 2004 vyvolaly další vlnu uvědomění a poukázaly na nebezpečí terorismu. V důsledku útoku byl přijat Evropskou radou 25. března 2004 dokument Prohlášení k boji proti terorismu. Součástí je tzv. doložka solidarity⁵⁰ a jsou zde doplněny strategické cíle k posílení Akčního plánu pro boj proti terorismu z roku 2001. Akční plán Evropské unie pro boj proti terorismu 2004 byl přijat Evropskou radou s podmínkou, že bude přezkoumáván dvakrát ročně. Cílem plánu je například omezení přístupu teroristů k finančním a ekonomickým zdrojům, určení faktorů, které přispívají k posílení teroristických skupin či samotných jednotlivců nebo zlepšení možností, které pomohou členským státům s lepším vypořádáním následků útoku. Vzhledem k útoku byla také zřízena funkce Protiteroristického koordinátora, který je zodpovědný za koordinaci boje proti terorismu v rámci Evropské unie, monitorování provádění strategie Evropské unie, zlepšování komunikace mezi Evropskou unií a třetí zemí nebo zajišťování aktivní role Evropské unie v boji proti terorismu. (Rada Evropské unie, 2017)

V roce 2004 byla rozhodnutím Rady ministrů založena Evropská obranná agentury (European Defence Agency, EDA), jejímž úkolem bylo rozvíjení evropské bezpečnosti spolu s obrannou politikou.

⁴⁹ Rozhodnutí Rady ze dne 28. února 2002 o zřízení Evropské jednotky pro soudní spolupráci (Eurojustu) za účelem posílení boje proti závažné trestné činnosti. Úřední věstník L 187 ze dne 6. března 2002, s. 1–13.

⁵⁰ Zavazuje státy Evropské unie postupovat společně proti teroristickým útokům v duchu solidarity. (Pikna, 2006).

2.2 Reakce Evropské unie a její bezpečnostní dokumenty v boji proti terorismu

Situace v zemích Evropské unie po teroristických útocích 11. září 2001 byla zcela jednoznačná. Jak nejvyšší političtí činitelé, tak i veřejnost v zemích Evropské unie jednoznačně a spontánně vyjádřila solidaritu s napadenými Spojenými státy americkými. Příkladem lze uvést deník *Le Monde*, který vyšel dne 12. září 2001 s titulkem „Všichni jsme Američané“, britský premiér Tony Blair zdůraznil, že jeho země bude stát bok po boku se Spojenými státy americkými a německý kancléř Gerhard Schröder vyhlásil „neomezenou solidaritu“ (Závěšický, 2006).

Zdůraznila, že napadením demokratické, tolerantní a multikulturní společnosti byly napadeny všechny země, které mají stejné základy a principy. Samotný předseda Evropské komise Romano Prodi⁵¹ prohlásil, že celá Evropa stojí za Spojenými státy, a že jsou v boji proti těm, kteří útočí na základy civilizace. Uvedl také, že Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1368 učinila odvetu Spojených států amerických legitimní a také jej vyzvala k vytvoření celosvětové koalice proti terorismu vedené Spojenými národy (Eichler; 2011).

Evropská unie učinila mnoho rozhodnutí, kterými zlepšila protiteroristickou a bezpečnostní politiku. Vytvořila mnoho smluv a dokumentů, společný seznam teroristických skupin a společnou definici na institucionální úrovni v listopadu 2001 na půdě Evropského parlamentu, který vyhláší, že teroristé a jejich činy budou posuzovány a trestány pomocí této definice: „*Záměrně páchané činy jednotlivců nebo skupin proti jedné nebo několika zemím, jejich institucím či státním příslušníkům s cílem zastrážovat je a ohrožovat jejich základní lidské svobody, demokracii, úctu k lidským právům a vládě práva.*“ (Eichler, 2009).

2.2.1 Akční plán na boj proti terorismu 2001

Evropská rada na útok zareagovala již zmíněného 21. září 2001 přijetím dokumentu *Usnesení a akční plán boje proti terorismu*, který sumarizuje nutné kroky společenství.⁵² Na zasedání také prohlásila, že boj proti terorismu bude prioritním cílem Evropské unie, že rozhodujícím aspektem v boji proti terorismu je zabránění financování terorismu a vyzvala Radu, aby pro boj proti financování terorismu přijala potřebná opatření.

Na základě této výzvy je nutné:

1. Posílení policejní a soudní spolupráce, které jsou v souladu se závěry v Tampere.

Evropská unie vyjádřila souhlas k zavedení evropského zatýkacího rozkazu

⁵¹ Romano Prodi byl italský předseda Evropské komise od 16. září 1999 do 21. listopadu 2004. (<https://euroskop.cz/evropska-unie/encyklopedie-eu/vyznamni-evropane/romano-prodi/>)

⁵² Tento plán je od útoků v Madridu (11. března 2004) každého půl roku revidován. (Dokument Rady EU z 22. března 2004 (7486/04) Návrh na prohlášení k boji proti terorismu, OJ L 164)

a přijetím společné definice terorismu. Nutností je vypracování společného seznamu teroristických organizací, které vyzývá zpravodajské služby ke zlepšení spolupráce a výměnou svých informací. Lze uvést i posílení Europolu v boji proti terorismu a v jeho spolupráci se Spojenými státy americkými.

2. Rozvoj mezinárodních právních nástrojů, kdy Evropská rada vyzývá k co nejrychlejší implementaci všech stávajících mezinárodních úmluv v boji proti terorismu, včetně Organizace spojených národů (OSN) nebo Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).
3. Ukončení financování terorismu. Evropská rada vyzývá Radu pro hospodářské a finanční věci (ECOFIN) a Radu pro spravedlnost a vnitřních věcí k přijetí nezbytných opatření pro boj v jakékoliv formě financování teroristických aktivit.
4. Posílení letové bezpečnosti, týkají se zejména ochrany přístupu do kokpitu, kontroly a monitorování zapsaných zavazadel, technického výcviku posádky a klasifikace zbraní.
5. Koordinace celosvětové akce Evropské unie, kdy Evropská rada pověřuje Radu Evropy pro obecné záležitosti k převzetí úlohy koordinace a poskytování podnětů v boji proti terorismu (zahrnutí boje do Společné zahraniční a bezpečnostní politiky – SZBP) (European Council, 2001).

Akční plán o boji proti terorismu byl zásadní dokument Evropské unie, který stanovil směr, jakým se bude protiteroristická politika po 11. září 2001 ubírat. Politiku Evropské unie lze rozdělit podle Bohumila Pikna do dvou protiteroristických nástrojů. První kategorie jsou politické nástroje, které přijímá Evropská rada spolu s jinými orgány Evropské unie. Jsou zde zahrnuty specifické protiteroristické dokumenty přijaté po 11. září 2001. Druhou kategorií jsou právní nástroje, kde je zahrnuta policejní a justiční spolupráce, ochrana veřejnosti a prevence útoků a ostatních trestných činů. (Pikna, 2007)

2.2.2 Rámcové rozhodnutí o boji proti terorismu 2002

Rámcové rozhodnutí o boji proti terorismu bylo schváleno Evropskou radou dne 13. června 2002 a terorismus dle něj zůstává dlouhodobou, mnohostrannou a komplexní hrozbou. Toto rámcové rozhodnutí dalo definiční základ pro vnitrostátní předpisy členských států Evropské unie a není s ním dotčena povinnost respektovat základní práva a základní právní zásady, které Evropská unie ctí.

Dokument ve svém článku číslo 1, který se věnuje teroristickým trestným činům stanovil, že každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby byla za teroristické trestné činy považována úmyslná jednání (níže bod 1. až 5.), která jsou vymezena ve vnitrostátních právních předpisech trestné činnosti, a která mohou poškodit zemi či organizace, zastrašit a způsobit újmu obyvatelstvu.

Jedná se například o:

1. Útoky ohrožující lidský život s možností smrti,
2. Únos nebo braní rukojmí,
3. Zmocnění se letadla, lodí nebo jiných veřejných prostředků,
4. Výroby, držení, získání, dodání nebo užití zbraní, výbušnin nebo zbraní hromadného ničení (jaderné, biologické nebo chemické), včetně vypouštění nebezpečných látek, zavinění výbuchu, jejichž důsledkem může být ohrožen lidský život (Pikna, 2006).

Rámcové rozhodnutí vymezilo i teroristickou skupinu, pod kterou se rozumí strukturované sdružení více než dvou osob, jejíž členové nemusejí mít formálně vymezené úkoly. Pod teroristickou organizací se dále rozumí, že není nahodile vytvořena a její účel je okamžité nebo přirozené spáchání trestné činnosti. Jsou zde vymezeny i zvláštní okolnosti, které může přijmout každý členský stát k zajištění snížení trestů pachatele, pokud se například zřekne své teroristické činnosti a poskytne příslušným orgánům informace, které pomohou v zabránění možnosti útoků nebo v identifikaci pachatelů (Rámcové rozhodnutí Rady, 2002).

Součástí zmíněného rozhodnutí bylo takzvané Rámcové Rozhodnutí Rady o evropském zatýkacím rozkazu. Evropský zatýkací rozkaz neboli ERZ znamená, že v zájmu dosažení cíle Evropské unie byl vytvořen prostor svobody, bezpečnosti a práva. Byly podniknuty kroky ke zrušení vydávání osob mezi členskými státy Evropské unie a nahrazení systémem předávání mezi soudními orgány v rámci Evropské unie. Evropský zatýkací rozkaz umožnil odstranit složitost a zdlouhavé postupy vydávání pachatele z jedné země do druhé. Zjednodušeně se tedy jedná o přeshraniční justiční postup předávání s účelem trestního stíhání nebo soudních rozsudků. Rozkaz soudních orgánů jedné členské země platí pro celou Evropskou unii (Rámcové rozhodnutí Rady, 2002).

2.2.3 Evropská bezpečnostní strategie 2003

12. prosince 2003 na summitu Evropské unie v Bruselu byl přijat jeden z nejdůležitějších bezpečnostních a obranných dokumentů, který stanovil zásady a jasné cíle pro prosazování bezpečnostních zájmů Evropské unie. Dokument byl vytvořen na základě dynamiky prvních let 21. století, které započaly teroristickými útoky 11. září 2001, poté 7. října

intervence Spojenými státy americkými do Afghánistánu neboli „Operace Trvalá Svoboda“, a později intervencí Spojených států amerických do Iráku v roce 2003. Evropská unie zaujímala své vlastní postoje k těmto událostem, a právě pod vlivem těchto akcí vypracovala svou vlastní strategii.

Dokument byl schválen Evropskou radou a zařazen do II. pilíře, tedy do Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Dokument nazvaný *Evropská bezpečnostní strategie 2003* neboli *ESS 2003* identifikuje nejdůležitější bezpečnostní hrozby, mezi kterými je jmenován onen terorismus, ale i zbraně hromadného ničení a navrhuje způsoby, jak těmto hrozbám čelit. Dokument je rozdělen do tří kapitol, kterými jsou:

1. Bezpečnostní prostředí: Globální výzvy a hlavní hrozby,
2. Strategické bezpečnostní cíle,
3. Politické důsledky pro Evropu. (Evropská bezpečnostní strategie, 2003)

První kapitola Evropské bezpečnostní strategie se věnuje zvýšení závislosti Evropy na infrastruktuře v oblasti dopravy či energetiky, která je obzvláště pro Evropu důležitým tématem, neboť je energeticky závislá na dovozcích ropy a plynu. Dále je zde uveden boj o přírodní zdroje, hlavně o vodu a předpokládající rozvoj bezpečnosti v důsledku konfliktů. Ve druhé části první kapitoly Evropská bezpečnostní strategie rozlišuje pět hlavních hrozeb, které jsou rozmanitější, méně viditelné a méně předvídatelné. Jedná se o terorismus, šíření zbraní hromadného ničení, regionální konflikty, selhání státu a organizovaná trestná činnost.

Terorismus je považován za jednu z nejvážnějších hrozeb, jejíž nebezpečí spočívá ve špatné předvídatelnosti. Po teroristických útocích 11. září 2001 na sebe upozornil a předvedl svůj celosvětový rozsah. Evropská bezpečnostní strategie upozorňuje na fakt, že organizace vznikají na území Evropy a její buňky je velmi těžké nalézt. Tímto faktem se terorismus stává hrozbou pro samotné státy Evropské unie, a tím se z něj stává hrozba nejen vnější, ale i vnitřní. Teroristické organizace a možné náznaky aktivit je nutné neustále sledovat. Terorismus spadá do nových hrozeb, proti kterým je potřeba globální spolupráce. Kooperace ve světovém měřítku je nutná i v otázce organizované činnosti, u které je zapotřebí prohloubení partnerství v Evropské unie a v rámci Organizace spojených národů.

Šíření zbraní hromadného ničení je v Evropské bezpečnostní strategii uvedeno jako vůbec nejzávažnější potenciální hrozba. Jsou zde zmíněny jaderné, chemické a biologické zbraně. Nejvíce znepokojující scénář pro Evropskou unii, ale i jejich partnery, je možné vlastnictví zbraní hromadného ničení teroristickými organizacemi, které se ukrývají často v nestabilních regionech, přičemž se většinou jedná o oblast Blízkého východu.

Třetí bezpečností hrozbou jsou regionální konflikty⁵³. Problémy jednotlivých konfliktů mají často dopady na evropské zájmy.

Regionální konflikty často ohrožují stabilitu v určité oblasti a jejich následky jsou ztráty na lidských životech a poškození ne-li zničení sociální a fyzické infrastruktury země. Problémem jsou ohrožené menšiny a základní lidská práva. Evropská bezpečnostní strategie uvádí především Blízký východ, ale také oblast Kašmíru a Korejský poloostrov. Dopady regionálních konfliktů mohou být důvodem narůstajícího extremismu, terorismu a další bezpečnostní hrozbou takzvaných zhroucených států.

Zmíněné zhroucené státy jsou zpravidla země, jejichž instituce nejsou schopny efektivně vykonávat svou funkci. Jde o státy, kde vládne korupce a síla je zneužívána ve prospěch vybrané skupiny nebo elit. Podle Evropské bezpečnostní strategie jde o Somálsko nebo Afghánistán, který je pod nadvládou Talibánu. Zhroucené státy jsou poskytuji útočiště teroristickým organizacím, a tedy představují závažnou hrozbu pro ostatní státy.

Další ze závažných hrozeb pro Evropu, jenž ona sama je primárním cílem, je organizovaná trestná činnost, která má především podobu hrozby vnitřní. Převážnou část nelegální činnosti představuje přeshraniční obchodování s drogami, ženami nebo zbraněmi. Organizovanou trestnou činností je potřeba se zabývat. Může se jednat o sledování pohybu a aktivit podezřelých osob. I zde musí dojít k větší míře spolupráce mezi policejními a justičními sbory.

Analýza hlavních hrozeb poukazuje na jejich určitou propojenost. Příkladem jsou regionální konflikty, které mohou mít za následek zhroucené státy. Nefungování veřejné správy umožňuje organizovaným trestným skupinám převážet zbraně, které mohou mít podobu zbraní hromadného ničení. Vlastnictví zbraní hromadného ničení lze využít k páchání teroristických útoků, které mohou být podporovány s narůstajícím extremismem. Je tedy nutné, aby všechny země se stejnými cíli jednaly společně.

Druhá kapitola Evropské bezpečnostní strategie se věnuje třem strategickým cílům.

První cíl je řešení globálních hrozeb, které Evropská unie rozdělila do pěti bodů. V době globalizace je důležité, aby každý aktér zlepšoval svou bezpečnostní politiku. Evropská národní strategie uvádí, že i vzdálený zdroj hrozby je stejnou hrozbou jako v bezprostřední blízkosti. Jedná se například o Severní Koreu a její jaderné aktivity

⁵³ Regionální konflikty často ohrožují stabilitu v regionu, ale také sebou přináší porušování lidských práv nebo prvky demokracie. Často se bavíme o tzv. zamrzlých konfliktech. Takovým příkladem v Evropě je Podněstří, region, který se odštěpil od Moldavska a kde má své zájmy i Ruská federace, byť s Podněstřím přímo nesousedí. (<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/sporna-uzemi-sveta-zamrzle-konflikty-i-zhave-rozmisky-42287>)

nebo šíření zbraní hromadného ničení na Blízkém východě. V případě politiky proti šíření jaderných zbraní rozhodla Evropská unie o posílení Mezinárodní agentury pro atomovou energii, kdy došlo k opatření a zpřísnění kontroly vývozu. V případě teroristických útoků 11. září 2001 přijala Evropská unie mnoho opatření, mezi něž náleží přijetí Evropského zatýkacího rozkazu, kroky proti financování teroristických organizací nebo rozvíjení spolupráce na mezinárodní úrovni. Uvedené kroky byly nutné z důvodu pozice teroristů, kteří mohli provádět své operace po celém světě. Šíření zbraní hromadného lze do jisté míry omezit pomocí kontrol nebo vyvíjení různých typů nátlaku. Co ovšem nejde bez politického řešení jsou regionální konflikty, které mohou být uklidněny ekonomickými nástroji.

Druhý cíl je budování zóny bezpečnosti a stability v našem sousedství, kde je důležitá spolupráce evropských zemí. Integrace se jeví jako klíčová záležitost k zvyšování onen bezpečnosti Evropské unie (Evropská bezpečnostní strategie, 2003)⁵⁴. Ovšem tento krok s sebou přináší úskalí. Integrace přistupujících států přibližuje hranice Evropské unie k oblastem s větší pravděpodobností konfliktu, a je tedy nutné zvýšit bezpečnost. Pro budování stability v okolních zemích musí Evropská unie podporovat stabilitu vlád, bezpečnost a demokratické principy v regionech na východ od Evropské unie a prosazovat tyto principy na březích Středozemního moře. Uvedené regiony jsou balkánské země, kde nyní zavládla stabilita. Strategickou prioritou pro vyřešení problémů na Blízkém východě je vyřešení arabsko-izraelského konfliktu, bez kterého je malá pravděpodobnost, že Evropská unie uspěje.

Poslední cíl je podpora mezinárodního řádu, který bude založený na pravidlech, efektivitě a podpoře multilateralismu. Podmínkou mezinárodního pořádku založeného na pravidlech je, aby se právo odvíjelo od vývoje situace v oblastech terorismu nebo šíření zbraní hromadného ničení. Účelem oddílu je rozvoj mezinárodní společnosti, která bude kvalitní, a to se samozřejmě odvíjí od kvality jednotlivých vlád. Za posílení mezinárodního řádu jsou odpovědné demokratické státy, které řád posilují, například bojem proti korupci, podporou sociálních reforem nebo ochranou lidských práv. Pro dobře fungující instituce mezinárodního systému je klíčová spolupráce, jež je tedy klíčem také k fungování transatlantických vztahů. Partnerství s odlišnými postoji posiluje mezinárodní společenství jako celek, a je tedy oboustranně výhodné.

Poslední kapitola Evropské bezpečnostní strategie se zabývá politickými důsledky pro Evropu. Navrhuje, jakým způsobem by měly být jednotlivé politiky Evropské unie směřovány a jaké prostředky by měla využívat. Jedná se o akceschopnější a soudržnější postoj

⁵⁴ Evropská bezpečnostní strategie. (2003). s. 35

při plnění cílů. Důležitým krokem musí být stále spolupráce s partnery. Evropská unie se musí zaměřit na svou aktivitu. Podle dokumentu musí být Evropská unie aktivnější při prosazování strategických cílů, včetně cílů obchodních, diplomatických, politických a vojenských. (Evropská bezpečnostní strategie, 2003)

V době globalizace, kdy se rozvíjejí a vznikají nové hrozby, je zapotřebí aktivní bezpečnostní politiky, která bude v případě potřeby připravena zasáhnout. Jednoduše řečeno, Evropská unie musí být schopna jednat dříve, než se situace v okolních zemích vymkne kontrole, a v zemi zavládne chaos. Pro Evropskou unii je tento cíl vzdálený, neboť musí svůj plný potenciál rozvíjet. Je tedy důležité, aby Evropská unie své schopnosti rozvíjela v oblastech obranných agentur, které pomáhají a jednají o podpoře třetích zemí v boji proti terorismu. Kromě proměny armád členských zemí je důležité zlepšení diplomatických styků, a to jak v oblasti regionální, tedy styků členských zemí s orgány Evropské unie, tak na úrovni globální. Ke zlepšení diplomatických styků, které pomáhají k vyšetření problémů, je zapotřebí spolupráce, jak v oblasti zahraniční, tak i bezpečnostní. Klíčem k silnější zahraniční a bezpečnostní politice, včetně evropské bezpečnosti a obranné politiky, je soudržnost, která má za cíl spojit co nejvíce odlišných nástrojů aktérů, ať už se jedná o vojenské a civilní prostředky nebo samotné rozvojové fondy Evropské unie. Odlišné nástroje pomohou Evropské unii vytvořit bezpečnější prostředí. Bezpečnost je důležitým předpokladem, od kterého se bude odvíjet silnější diplomacie i obchodní politika. Soudržná politika je zapotřebí také na regionální úrovni a členské státy by měly být soudržnější i v zahraniční politice. Spolupráce je nezbytná a je cestou k lepší bezpečnosti členských států. Zmíněné hrozby jsou problémem společným, tedy mezinárodním. Důležitým krokem spolupráce je sledování hrozeb, a tedy komunikace mezi aktéry. Evropská unie a Spojené státy americké jsou dva velice silní hráči na mezinárodní úrovni, jejichž partnerství je nenahraditelné. Společným cílem je ochrana před globálními hrozbami. (Rada Evropské unie, 2003)

Zpracováním a schválením vlastní bezpečnostní strategie Evropská unie potvrdila odhodlání získat kromě silného ekonomického postavení i vliv na mezinárodní bezpečnost. Evropská unie chce vystupovat jako silný hráč, který klade důraz na preventivní politické působení na řešení problematiky bezpečnosti. Španělský politik Javier Solana vysvětluje Evropskou bezpečnostní strategii jako kombinaci politického dialogu, diplomatického nátlaku a sledovacích mechanismů spolu s vyhodnocováním situace, kdy může dojít v nevyhnutelných případech k použití síly (Solana, 2004).

3 VÝVOJ PROTITERORISTICKÉ POLITIKY SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH PO 11. ZÁŘÍ 2001

„Útok se odehrál na americké půdě, ale byl to útok na srdce a duši civilizovaného světa. A svět se spojil, aby vedl novou a odlišnou válku, první a doufáme, že jedinou 21. století. Válka proti všem, kteří se snaží vyvážit teror, a válka proti těm vládám, které je podporují nebo je chrání.“ – Prezident George. W. Bush, 11. října 2001

Dopoledne 11. září 2001 uneslo 19 příslušníků militantní islamistické organizace Al-Káida čtyři letadla patřící společnosti American Airlines a United Airlines. Dvě z nich (American Airlines 11 a United Airlines 175) narazila do věži Světového obchodního centra v New Yorku, které se do dvou hodin od útoku zhroutily. Byli zabiti všichni pasažéři letu a stovky dalších lidí uvnitř budovv. Třetí letadlo narazilo do Pentagonu (sídla Ministerstva obrany Spojených států amerických), který se nachází poblíž hlavního města Washingtonu, D. C. Čtvrté letadlo se zhroutilo u města Shanksville v Pensylvánii. Letadlo nestihlo zasáhnout odhadovaný cíl, tedy Bílý dům nebo americký Kapitol. Útoky mají na svědomí 3000 úmrtí⁵⁵.

Útoky měly dopad jak na mezinárodní, tak na vnitropolitickou situaci ve Spojených státech amerických. 11. září bylo zlomovou událostí, která změnila dynamiku vztahu mezi státy. Jednalo se o událost, jež neměla obdoby, a v jejímž důsledku bylo ukončeno období předpokládané nezranitelnosti Spojených států amerických. Spojené státy americké nebyly od 2. světové války vystaveny podobnému ohrožení národní bezpečnosti. Z tohoto důvodu na konci října věřilo pouze 18 % obyvatel, že je americká vláda ochrání před dalšími útoky.

Ihned po teroristických útocích pronesl prezident George W. Bush televizní projev k národu, ve kterém vyzval národ k jednotě, a oznámil, že již probíhá vyšetřování odhalení těch, kdo za útokem stojí. Dne 12. září 2001 George W. Bush prohlásil útok za teroristický a válečný. Mezinárodní scéna se okamžitě rozdělila na státy, které Washington D.C. podporovaly a na státy, které prezident George W. Bush ve svém projevu označil jako státy „osy zla“. Chování Spojených států amerických začalo připomínat heslo, které se dlouhých deset let nepoužívalo: „*Kdo není s námi, je proti nám*“ (Bush, 2001).

12. září 2001 přijala Rada Bezpečnosti OSN rezoluci 1368, ve které je uznáno právo Spojených států amerických na legitimní a kolektivní obranu ve smyslu Charty OSN. Rezoluce vyzývá všechny státy ke spolupráci s cílem dohnat pachatele a organizátory před soud a za své činy nést následky.

⁵⁵ 9/11 FAQs. <https://www.911memorial.org/911-faqs>

3.1 Protiteroristická politika po 11. září 2001

Do 11. září 2001 ve Spojených státech amerických neexistovala komplexní protiteroristická strategie, natož strategie mířená přímo na teroristickou organizaci Al-Káida. Snahy jednotlivých orgánů o aktivnější postup se u vedení služeb setkávaly s nepochopením a nedostatkem materiální i jakékoliv jiné podpory.

Protiteroristická komunita Spojených států amerických se skládala z několika služeb o několika desítkách tisíc zaměstnanců. Řada z nich se věnovala pouze boji proti Al-Káidě, ale komunikace mezi službami byla natolik špatná, že o tom ani nevěděli, ale také spolu nechtěli spolupracovat, natož sdílet mezi sebou cenné informace. Příkladem rivality jsou dvě nejznámější služby CIA a FBI, mezi kterými sdílení použitelných informací takřka neexistovalo. CIA si střežila svá zjištění z civilních operací, která se zahraničními službami a jinými orgány v řízení trestním sdílet nechtěla. FBI si oprávněně stěžovala, že od CIA nikdy nedostala informaci, která by byla použitelná. Panují spekulace, že pokud by ke sdílení informací mezi službami probíhalo, k teroristickému útoku by nemuselo dojít. Lze tedy říct, že existovala silná rivalita, která se po 11. září 2001 musela upozadit. (Krulík, 2001)

Teroristické útoky změnilы priority politiky Spojených států amerických, kdy se bezprostředním úkolem stává posílení bezpečnosti národa proti dalším teroristickým útokům přicházející ze zahraničí. Přístup Spojených států amerických k terorismu se od 11. září otočil o sto osmdesát stupňů, kdy proběhla rozsáhlá reorganizace vlády, která měla za následek vznik Ministerstva pro vnitřní bezpečnost. Spojené státy americké zkonstatovaly, že jim byla vyhlášena válka. Aby Spojené státy americké ochránily vlastní zemi, musely jít do války proti terorismu, která se ze začátku od ostatních lišila tím, že musely odhalit plány teroristů, vysledovat jejich pohyb, odříznout je od peněz a být stále připraveni na možný útok. George W. Bush prohlásil: „*Teroristé z naší vlasti udělali cíl. Jedním z nejdůležitějších rozhodnutí, k jakým jsem jako prezident dospěl, bylo vyhlášení válečného stavu v Americe.*“ (Bush, 2010).

Pravomoc vedení války proti teroru měl prezident George W. Bush podloženou dvěma zdroji. První byl článek II. Ústavy, kdy má prezident v době války pravomoc vrchního velitele. Druhým zdrojem byla válečná rezoluce, kdy Kongres Spojených států amerických 14. září 2001 zmocnil prezidenta George W. Bushe k použití všech nutných prostředků proti všem státům, organizacím nebo osobám, které podle jeho soudu připravovaly, povolaly, prováděly nebo ukrývaly takové organizace či osoby, které mají na svědomí teroristické útoky.

Cílem Kongresu bylo zabránění takovým státům, organizacím a osobám k provedení stejných či podobných teroristických akcí proti Spojeným státům americkým. (Krejčí, 2009)⁵⁶

22. září 2001 byl Tom Ridge, který zastával funkci guvernéra Pensylvánie, jmenován prvním ředitelem Úřadu pro vnitřní bezpečnost. Tom Ridge dohlížel a koordinoval celou národní strategii na ochranu země před terorismem a možnými budoucími teroristickými útoky. Tato pozice se později ukázala být příliš těžká a příliš rozsáhlá. Problém, který zde nastal, bylo velké množství státních orgánů. Docházelo k velkému množství informací, kdy hrozilo přehlédnutí důležité informace. Prezident George W. Bush došel k závěru, že je potřeba vytvořit nové federální ministerstvo, které sjednotí domácí bezpečnostní politiku. V červnu 2002 prezident George W. Bush oznámil národu, že vyzval Kongres k vytvoření Ministerstva vnitřní bezpečnosti Spojených států amerických neboli United States Department of Homeland Security (DHS). To bylo založeno 25. listopadu 2002 a sídlí ve Washingtonu, DC. Příkladem sloučení může být Poradenský systém pro vnitřní bezpečnost založený 12. března 2002, který byl sloučen v lednu 2003. Jedná se o poradenskou stupnici hrozby proti terorismu, která je rozdělena barevně podle rizika⁵⁷.

Ministerstvo vnitřní bezpečnosti Spojených států amerických pracuje od svého vzniku na zlepšení bezpečnosti a sebeobětování proti zlu. Hlavní odpovědností je udržení národa a jejich spojenců v bezpečí, tedy bojování proti všem formám terorismu a cíleného násilí, zvýšení kybernetické bezpečnosti, zabezpečení hranic nebo bojování proti obchodování s lidmi.

Lze tedy říct, že Spojené státy americké se od teroristických útoků 11. září 2001 poučily. Jejich bezpečnostní a protiteroristická politika diametrálně vzrostla, včetně jejich právních a politických nástrojů.

⁵⁶ Krejčí, J. (2009). *Zahraniční politika USA*. Praha: Professional Publishing, s. 330

⁵⁷ Zelená, znamená „Low“, tedy nízké riziko útoku. Modrá znamená „Guarded“, tedy obecné riziko útoku. Žlutá znamená „Elevated“, tedy zvýšené riziko útoku. Oranžová neboli „High“ znamená zvýšené riziko útoku. Červená, znamená „Severe“, tedy vážné riziko teroristických útoků. Dostupné z: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/03/20020312-5.html>

3.2 Reakce Spojených států amerických a její bezpečnostní dokumenty v boji proti terorismu

Události po 11. září přehodnotily pohled na terorismus, a bylo zřejmé, že právní přístup k terorismu byl špatný a silně nedostačující. Boj proti terorismu zasáhl vnitřní situaci ve Spojených státech amerických, kde horečně docházelo k zavádění nových opatření. Jednalo se například o rozmístění Národní gardy na letištích, nasazení tzv. air marshals do letadel⁵⁸. Prezident George W. Bush dále požadoval, aby letecké společnosti zpevnily dveře od kokpitu. Byly zpřísněny procedury při udělování víz, ale i bezpečnostní kontroly pasažérů. Spolupráce byla posílena i mezi státními a místními vládami i soukromým sektorem, kde byla posílena bezpečnost v námořních přístavech, na mostech nebo v atomových elektrárnách. (History, 2010)⁵⁹

Protiteroristická politika a reakce Bushovy administrativy nebyla jednoznačně nekonzervativní, ačkoli zastánci proudu – Robert Kagan – chtěli návrat hegemonismu a včasné zásahy proti tzv. darebáckým státům a proti teroristickým organizacím (David, 2004)⁶⁰. Administrativa 43. prezidenta zformulovala tzv. Bushovu doktrínu, kterou lze rozdělit do čtyř částí, které shrnují politiku George W. Bushe. První část klade důraz na vnitropolitické uspořádání zemí dnešního světa. Druhá část obsahuje odhodlání Spojených států amerických prosazovat novou a důraznou politiku. Další část považuje za důležité, aby země v mezinárodním systému postupovala, tedy, že kdykoliv to bude zapotřebí, jsou Spojené státy americké oprávněny využít unilaterální přístup. Poslední část doktríny klade důraz na uchování hegemonie státu ve světě, včetně odhodlání zabránit vzniku států, který by měl stejně silnou vojenskou moc (Jervis, 2003)⁶¹. Lze konstatovat, že Bushova doktrína je kombinace unilateralismu, preemptivních úderů a posilování globální vojenské hegemonie země.

⁵⁸ Federal Air Marshal Service je federální donucovací orgán, který je pod dohledem Správy bezpečnosti dopravy (TSA) a Ministerstva vnitřní bezpečnosti Spojených států (DHS). Po útocích z 11. září 2001 nařídil prezident George W. Bush jejich rychlou expanzi. Jejich úkol je splynout s ostatními cestujícími na palubě letadla, a rozpoznat podle jejich výcviku teroristu, kterého by pomocí jejich tréninku zneškodnili. (Transportation Security Administration. (2013). *Office of Law Enforcement/ Federal Air Marshal Service*. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20130412183021/http://www.tsa.gov/about-tsa/federal-air-marshals>)

⁵⁹ History Editors. (2010, 13. srpna). *Reaction to 9/11*. Dstupné z: <https://www.history.com/topics/21st-century/reaction-to-9-11>

⁶⁰ David, C.P. (2004). La Politique étrangere de Bush: formulation et décision. *Politique étrangere*, 4, s. 838-839

⁶¹ Jervis, R. (2003). Understanding the Bush Doctrine. *Political Science Quarterly*, 118(3), s. 365-375

3.2.1 USA Patriot Act 2001

Hned 24. října téhož roku byl přijat tzv. USA PATRIOT Act neboli Vlastenecký zákon. Tento zákon je složený z počátečních slov, které zní *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001*. Tento dokument podepsaný Georgem W. Bushem patří mezi nejdůležitější dokumenty s cílem zabránit budoucím teroristickým útokům na Spojené státy americké. Přispěl také ke zlepšení protiteroristické bezpečnostní politiky, jelikož odstranil tzv. zeď, která znamenala, že zaměstnanci represivních a zpravodajských služeb nemohli sdílet klíčové informace. Dokument přispěl v několika dalších směrech (Krejčí, 2009)⁶².

První je *„Patriot Act umožňuje vyšetřovatelům využít nástroje, které již byly k dispozici pro vyšetřování organizovaného zločinu a obchodování s drogami“*. Před přijetím zákona mohly orgány získávat informace běžných trestných činů (neteroristické činy – drogové, podvody s pasy). Přijetí tohoto zákona umožnilo orgánům shromažďovat informace při vyšetřování všech trestných činů souvisejících s terorismem, spolu s trestnými činy souvisejícími s chemickými zbraněmi nebo zbraněmi hromadného ničení. Dále umožnil federálním agentům sledovat teroristy, kteří byli vycvičeni k běžnému civilnímu životu. Zákon také povolil federálním činitelům požádat soud o získání obchodních záznamů v případě ohrožení národní bezpečnosti terorismem. (Department of Justice, 2001)⁶³

Dalším bodem je *„Vlastenecký zákon usnadnil sdílení informací a spolupráci mezi vládními agenturami, aby mohly lépe „propojit jednotlivé body“*. Zákon odstranil právní překážky, které bránily zpravodajským službám a národní obraně v komunikaci a koordinaci, jež byla před 11. září na špatné úrovni. (Department of Justice, 2001)⁶⁴

Třetí bod nazvaný *„Patriot Act aktualizoval zákon tak, aby zohlednil nové technologie a nové hrozby“*. Umožňuje donucovacím orgánům získat příkaz k prohlídce kdekoli, kde došlo k teroristické činnosti bez povolení okresu, kde byl čin proveden. Dále poskytnul obětem počítačových útoků pomoc orgánů v trestním řízení při sledování narušitele na jejich technologii. (Department of Justice, 2001)⁶⁵

⁶² Krejčí, J. (2009). *Zahraniční politika USA*. Praha: Professional Publishing, s. 307 - 308

⁶³ Department of Justice. (2001). *The USA PATRIOT Act: Preserving Life and Liberty*, s. 1-2 Dostupné z: <https://www.justice.gov/archive/ll/highlights.htm>

⁶⁴ Department of Justice. (2001). *The USA PATRIOT Act: Preserving Life and Liberty*, s. 3 Dostupné z: <https://www.justice.gov/archive/ll/highlights.htm>

⁶⁵ Department of Justice. (2001). *The USA PATRIOT Act: Preserving Life and Liberty*, s. 3-4 Dostupné z: <https://www.justice.gov/archive/ll/highlights.htm>

Poslední je „*Patriot Act zpřísnil tresty pro osoby, které se dopustí teroristických trestných činů*“. Zakazuje vědomé ukrývání osob, které spáchaly nebo se chystají spáchat různé typy teroristických útoků, které mohou mít podobu zničení letadla, použití zbraní hromadného ničení nebo chemické či biologické zbraně. Bylo zde zahrnuto i zpřísnění nepřiměřených maximálních trestů na různé trestné činy, které mohou být spáchány teroristy. Může to být například zničení materiálů, které jsou určeny k obraně států. (Department of Justice, 2001)⁶⁶

3.2.2 National Security Strategy 2002

17. září 2002 byla vydána Národní bezpečnostní strategie neboli National Security Strategy (NSS 2002). Jedná se o první bezpečnostní a politickou strategii v prvním období Bushovy administrativy, kterou lze zařadit mezi nejdůležitější dokumenty Bushovy administrativy v boji proti terorismu. Často je považován za základní formulaci tzv. Bushovy doktríny. Národní bezpečnostní strategie se zabývá vymezením cílů a hlavním hrozbám, kterým Spojené státy americké po 11. září 2001 čelí. Lze tedy říct, že předkládá ucelený plán politiky, včetně bezpečnosti.

Národní bezpečnostní strategie je vedena a spravována zásadami, které bude určovat vláda a charakter zahraniční pomoci. Spojené státy americké budou mluvit česně o porušování nesmlouvavých požadavků na lidskou důstojnost pomocí hlasování v mezinárodních organizacích. Bude využito zahraniční pomoci k prosazení svobody a rozvoje demokratických institucí a úsilí na podporu lidské důstojnosti. Národní bezpečnostní strategie klade velký důraz na unilateralismus s porovnáním předcházejících dokumentů, které měly prvky multilateralismu při dosahování amerických bezpečnostních cílů. Dokument uznává spolupráce spolu se spojenci, ale zdůrazňuje, že „*aliance musí být schopná zasáhnout, kdekoliv jsou naše zájmy ohroženy*“. Spolupráce musí být zlepšena na poli vojenském, které bylo pro Spojené státy americké velice důležité (White House, 2002).

Národní bezpečnostní strategie se zabývá mnoho oblastmi, které se věnují nové éře globálního ekonomického růstu nebo také příslibu zvýšení rozvojové pomoci Spojeným státům americkým do zahraničí. Důležitá součást dokumentu, na kterou je kladen důraz, se zabývá politikou aktivního šíření demokracie a svobody do všech oblastí světa. Byl to strategický krok v boji proti terorismu, kdy Spojené státy americké jednaly ve svých vlastních bezpečnostních zájmech, bez ohledu na mezinárodní organizace. Z důvodu nedemokratických režimů, patřil Blízký východ mezi primární oblast pro podporu rozvoje

⁶⁶ Department of Justice. (2001). *The USA PATRIOT Act: Preserving Life and Liberty*, s. 4 Dostupné z: <https://www.justice.gov/archive/ll/highlights.htm>

demokracie. Tento cíl je veden v přesvědčení, že jedním z hlavních příčin radikálního islamistického terorismu je absence svobody a příležitostí, které v arabském světě chybí.

Národní bezpečnostní strategie rozlišuje tři zcela zásadní hrozby, které mohou ohrozit zájmy Spojených států amerických. Mezi nejzávažnější hrozby řadí tzv. rouge states neboli zhroucené státy, terorismus a šíření zbraní hromadného ničení.

Terorismus je v Národní bezpečnostní strategii uveden jako nejzávažnější světová hrozba, která mohla vzniknout následkem tzv. rouge states. Terorismus je přirovnán k otroctví, pirátství a genocidě. Ve strategii je uvedeno, že Spojené státy americké nebudou rozlišovat teroristy a těmi, kteří jim poskytli azyl. Je ovšem důležité zmínit, že dokument uvádí, že válka proti terorismu, není konflikt civilizací (Krejčí, 2009)⁶⁷. Válka proti teroru je válkou globální, u které je nutná spolupráce s partnery či spojenci. Spolupráce spojenců umožní rychleji identifikovat problémy spojené s terorismem, včetně zmrazení majetku nebo ochrana charitativních organizací, které mohou být zneužívány teroristy. Spojené státy americké uvádí, že nepřítel není jediný politický režim, osoba, náboženství nebo ideologie, ale terorismus, který je předem promyšlený, politicky motivovaný a útok je páchaný na nevinných lidech. Je tedy důležité nejprve rozvrátit a zničit teroristické organizace a zaútočit na jejich vedení, a na místa, kde mají své základny, komunikační řízení, ale i finance. Strategie analyzuje zničení klíčových míst, které budou mít negativní dopad na schopnost teroristů plánovat další útoky. Boj s terorismem je zcela nový, a je zcela odlišný od ostatních válek, které Spojené státy americké zažily.

S hrozbou terorismu úzce souvisí další bezpečnostní hrozba, jimiž jsou tzv. rouge states neboli zhroucené či darebácké státy. Vláda Spojených států amerických označuje darebácké státy za nebezpečné pro zájmy státu a zájmy svobodného světa. Hrozba je spojena se zeměmi, u kterých lze nalézt nepoctivost politických ambic. V Národní bezpečnostní strategii jsou tyto státy definované: „V 90. letech jsme byli svědky vzniku malého počtu darebáckých států, které se sice lišily v důležitých způsobech, sdílejí řadu atributů. Tyto státy:

- *brutalizují své vlastní lidi a plýtvají jejich národními zdroji pro osobní zisk vládců;*
- *nerespektují mezinárodní právo, vyhrožují svým sousedům a bezohledně porušují mezinárodní smlouvy, jichž jsou smluvními stranami;*
- *jsou odhodláni získat zbraně hromadného ničení spolu s další vyspělou vojenskou technologií, které budou použity jako hrozby nebo útočně k dosažení agresivních plánů těchto režimů; podporovat terorismus po celém světě;*

⁶⁷ Krejčí, J. (2009). *Zahraniční politika USA*. Praha: Professional Publishing, s. 295

- *a odmítat základní lidské hodnoty a nenávidět Spojené státy a vše, za čím stojí.* (Bush, 2002)⁶⁸.

Závažnou hrozbou dle Národní bezpečností strategie je šíření zbraní hromadného ničení, o které prezident George W. Bush prohlásil: „*Naši nepřátelé otevřeně prohlásili, že hledají zbraně hromadného ničení, a důkazy naznačují, že tak činí s odhodláním.* (Bush, 2002)⁶⁹. Dokument varuje především před šířením zbraní do nestabilních regionů, kde hrozí největší riziko padnutí technologií do rukou nepřátel. Strategie definuje postupy, jak zabránit této hrozbě, která by ohrozila bezpečnost lidských životů. Zaprvé lpí, aby byly Spojené státy americké proaktivní. Znamená to, že se hrozbě musí bránit dřív, než bude příliš pozdě. Je tedy nutné, aby stát měl vždy připravenou aktivní a pasivní obranu a jisté protisíly, které by byly schopny hrozbu zastavit nebo zničit. Druhým bodem je upevnit a zvýšit úsilí o nešíření zbraní hromadného ničení, které zahrnuje zabránění darebáckým státům a teroristickým skupinám v získávání materiálů a technologií k vytvoření zmíněné hrozby. Tohoto lze dosáhnout, pakliže se posílí zahraniční a regionální diplomacie, kontrola exportu nebo zvýšení financování programů, které mají zabránit šíření zbraní. Zmíněnými kroky, lze dosáhnout pozitivního výsledku. Ovšem je důležité tyto postupy aktualizovat a neustále je udržovat v pohybu, s vědomím toho, že nikdy výsledek nebude 100procentní. Poslední krok usiluje o větší efektivitu řízení následků pro teroristické skupiny či jednotlivce nebo nepřátelské státy při používání zbraní hromadného ničení. Nepřátelské státy mohou zbraně hromadného ničení použít kdykoliv, a je nutné, aby Spojené státy americké byly připraveny zbraně hromadného ničení využít proti těmto zemím za okolnosti napadení.

Důležitá část dokumentu, která vyvolala mnoho kontroverzí zdůrazňuje preventivní užití síly a vojenských akcí proti nepřátelským státům a teroristickým skupinám, které se pokusí získat nebo použít zbraně hromadného ničení. Vojenská síla by byla využita k preemptivním útokům neboli předstihujícím úderům, kdy Spojené státy americké napadnou nepřítel dříve,

⁶⁸ Oficiální citace zní: *“In the 1990s we witnessed the emergence of a small number of rogue states that, while different in important ways, share a number of attributes. These states: brutalize their own people and squander their national resources for the personal gain of the ruler; display no regard for international law, threaten their neighbors and callously violate international treaties to which they are party; are determined to acquire weapons of mass destruction, along with other advanced military technology, to be used as threats or offensively to achieve the aggressive designs of these regimes; sponsor terrorism around the globe; and reject basic human values and hate the United States and everything for which it stands.”* (Bush, G. W. (September, 2002). *The National Security Strategy of the United States of America*. Washington, DC: The White House, s. 13-14

⁶⁹ Oficiální citace zní: *“Our enemies have openly declared that they are seeking weapons of mass destruction and evidence indicates that they are doing so with determination.”* (Bush, G.W. (December, 2002). *The Nation Strategy to Combat Weapons of Mass Destruction*. Washington, DC: The White House)

než zaútočí on. Preemptivní útoky se provádějí za pomoci ničujících leteckých úderů, na které by navázaly vojska pozemní. (Národní bezpečnostní strategie, 2002)⁷⁰. Podle dokumentu se preempce může použít pouze za stavu, kdy nelze uplatňovat odstrašování, nebo kdy by mohlo dojít k použití zbraní hromadného ničení s možností rozsáhlých škod. Cíl těchto úderů jsou nestátní aktéři nebo státy, které logiku odstrašování nepřijímají. Obavou kritiků je tenká hranice mezi prevencí a předcházením, kdy součástí prohlášení je, že „*naši nejlepší obranou je útok*“. Tento výrok odráží ochotu použít vojenskou akci dříve, než hrozí skutečný útok. Spojené státy americké v oblasti vojenské vyhlásily, že jejich cílem je udržení stávající vojenské převahy nad zbytkem světa, z důvodu bezkonkurenční mocenské pozice a zabránění vzestupu jakýchkoli vyzyvatelů (Lieber, A. K. & Lieber J. R., 2002).

Národní bezpečnostní strategie 2002 oproti předchozím dokumentům přikládá menší důraz na multilaterální přístup k dosahování cílů v bezpečnostní oblasti. Strategie vzbudila velkou pozornost společnosti, a byla kritizována za vysokou míru sebevědomí a imperiálních choutek, které by pro Spojené státy americké nemusely dopadnout dobře.

3.2.3 Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004

Od útoků 11. září 2001 došlo k čestným pokusům zlepšit sdílení informací v rámci federální vlády a zlepšit protiteroristické úsilí. V roce 2004 došlo ke dvěma změnám. První z nich bylo zveřejnění závěrečné zprávy Národní komise pro teroristické útoky na Spojené státy americké (Komise z 11. září⁷¹). Druhou událostí bylo přijetí Zákona o reformě zpravodajských služeb a předcházení terorismu neboli Intelligence Reforms and Terrorism Prevention Act of 2004 (IRTPA), který vznikl 17. prosince 2004. Jedná se o velice důležitou legislativu, která zlepšila strukturu zpravodajské komunity. Implementace je v mnoha ohledech nedokončena, a bylo příliš brzo, aby zákon změnil komunikaci mezi zpravodajskými službami.

Zákon o reformě zpravodajských služeb je založen na zlepšení shromažďování a šíření informací nebo koordinací protiteroristických aktivit. Skládá se z osmi samostatných titulů, pro osoby zabývající se válkou proti teroru nebo samotnému terorismu. Mezi tato témata spadá:

1. Reforma zpravodajské komunity, kde se jednalo o reorganizaci komunity. Zřídila pozici ředitele národní zpravodajské služby (DNI), která bude sloužit jako prezidentův hlavní zpravodajský poradce a hlava zpravodajské komunity.

⁷⁰ Národní bezpečnostní strategie. (2002). s. 15

⁷¹ Komise 11. září v létě vydala svou zprávu, která zhodnotila protiteroristické úsilí vlády. Vydala doporučení ke zlepšení politiky. Navzdory snahám vlády po útocích zjistila, že stále chybí účinný „quarterback“. Příkladem bylo zlepšení vládního zpravodajského aparátu nebo vyzvání k přijetí různých opatření na ochranu občanských svobod, která by chránila ve větší míře soukromí. (Tobin, Y, 2005)

Bylo vytvořeno Národní protiteroristické centrum (NCTC), které je využíváno jako multiagentní centrum. Centrum analyzuje veškeré zpravodajské informace týkající se terorismu a hrozeb, které by poškodily zájmy Spojených států amerických.

2. Zlepšení zpravodajských schopností Federálního úřadu pro vyšetřování. Bylo zde umožněno FBI se prokazatelně zaměřit na hrozby Spojených států amerických, než se stanou zločiny. Bylo umožněno poskytování užitečných informací komunitám národní bezpečnosti (vnitřní bezpečnosti).
3. Rekonstrukce a jednotnost postupů bezpečnostních prověrek. Nutností bylo vybrání jednoho oddělení nebo agentury, která bude zodpovědná za dohled bezpečnostních informací, aby se omezilo jejich opakované zpracování.
4. Opatření ke zvýšení bezpečnosti dopravy. Povoluje nové bezpečnostní programy na letištích, které obsahují detekční kontroly příručních zavazadel na výbušniny nebo školení zahraničních tzv. air marshal nebo zvýšení kontroly letištních pracovníků.
5. Zlepšení ochrany hranic, přistěhovalectví a vízové záležitosti. Je zde vyžádáno, aby státy dodržovaly národní standardy pro způsobilost k řidičskému průkazu. Dále je požadováno, aby žadatel o víza absolvoval pohovor. Nabízí i opatření pro deportaci imigrantů, kteří absolvovali výcvik teroristickými skupinami.
6. Nové nástroje pro prevenci proti terorismu. Umožňuje pracovníkům FBI provádět sledování jednotlivých teroristů. Zákon vyžaduje, aby teroristům byla odebrána možnost kauce, pokud neprokážou, že nejsou nebezpeční. Jako trestný čin bylo zde označeno používání pošty nebo poštovní služby k útoku.
7. Implementace Komise z 11. září. Zde byla zahrnuta ustanovení zahraniční politiky s cílem zlepšit mezinárodní politiku Spojených států amerických. Mezi ně patří identifikace útočišť teroristů nebo podpora Spojených států amerických pro demokracii v Afghánistánu.
8. Jiné záležitosti, kde je také požadováno po Ministerstvu pro vnitřní bezpečnosti zajištění občanských práv a svobod, které nebudou omezovány programy pro zajištění vlasti (Celnicker, 2005).

4 KOMPARACE EVROPSKÉ UNIE A SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH V BOJI PROTI TERORISMU PO 11. ZÁŘÍ 2001

Konec studené války neukončil okamžité bezpečnostní obavy. Pravdou je, že už neexistovaly viditelné obavy o území nebo střet mezi východem a západem. Ovšem některé bezpečnostní problémy přetrvávaly a bylo potřeba spolupráce, aby byly vyřešeny. Jeden z paradoxů po skončení studené válce byl konflikt na Balkáně v 90. letech, který eskaloval rozpadem Jugoslávie. Konfliktu se účastnily i Spojené státy americké, které pomáhaly při jeho řešení. Lze říct, že Evropská unie a Spojené státy americké jsou v bezpečnostní oblasti blízkými spojenci. Oba aktéři úzce spolupracují, konzultují své mezinárodní priority a často usilují o nalezení společné cesty, jak své zájmy prosadit na mezinárodní úrovni. Spolupracují také v zahraniční politice, v otázkách Blízkého východu nebo východní Evropy. Spojené státy se osvědčily jako spolehlivý a silný partner, ne-li jako celosvětový hegemon v oblasti bezpečnosti, což bylo pro Evropskou unii velmi výhodné. Oba aktéři se vidí navzájem jako spolehlivý aktér, který by zasáhl v případě nutnosti (Rees, 2011).

Mezinárodní terorismus se stal jednou z hlavních priorit po teroristických útocích 11. září 2001. Teroristické útoky byly pro Evropskou unii (a celou Evropu) klíčovým zvratem v uvažování v mezinárodním měřítku. V rámci útoků vyvíjela Evropská unie větší úsilí či snahu o spolupráci se Spojenými státy americkými. Evropa si uvědomila své dosavadní slabiny, mezi které patřilo uvědomění, že se není sama schopna ubránit ve vojenské oblasti (s výjimkou Velké Británie), jako tomu bylo u Spojených států amerických. Kooperace a vztahy Evropské unie a Spojených států amerických byla v prvních měsících po 11. září 2001 ideální. Evropa se jednotně postavila na stranu Spojených států amerických, kde společně odsoudila teroristické útoky. Odsouzení obě strany potvrdily i na půdě NATO (včetně České republiky), když souhlasily, že spáchané teroristické útoky spadají do působnosti článku 5 Severoatlantické smlouvy⁷².

⁷² „Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto odsouhlasily, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuální nebo kolektivní obranu, uznané článkem 51 Charty Spojených národů, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v souladu s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a udržet bezpečnost severoatlantické oblasti. Každý takový útok a všechna opatření učiněná v jeho důsledku budou neprodleně oznámena Radě bezpečnosti. Tato opatření budou ukončena, jakmile Rada bezpečnosti přijme opatření nutná pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.“
(https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=cs)

Spolupráce Evropské unie a Spojených států amerických je velice důležitá. Obě jsou ekonomicky, ale i vojensky schopní aktéři, které vždy chtěly dosáhnout politického vlivu. Dominují globální kultuře, jejich korporace stojí v čele komunikační a technologické revoluce. I přes vzájemné rozdíly sdílí Evropská unie a Spojené státy americké stejné hodnoty, mají v podstatě podobné politické systémy, společná očekávání sdíleného míru a spolupráce. Sdílejí spolu i stejné priority, příkladem je vnitřní bezpečnost, kde začaly dominovat tři sektory – vymáhání práv a soudní činnost, pohraniční kontrola a sdílení dat. (Archick, 2014). Rozepsán bude příklad spolupráce, jejíž proces byl velmi náročný. Jedná se o sdílení dat, jejímž klíčovým a problémovým bodem byly soukromé údaje. Přestože se oba aktéři uznávají, panovaly zde obavy z narušení suverenity státu, nebo prosté zdráhání sdílení informací. Evropská unie považuje soukromí za lidské právo. Existuje tzv. Nařízení o ochraně osobních údajů, které stanovuje běžná pravidla pro subjekty Evropské unie, a kde je uveden zákaz převodu údajů do zemí, které nejsou považovány za rovnocenné. Za rovnocenné Spojené státy americké vnímány nejsou, jelikož jejich standardy ohledně záruk osobních údajů a neexistence právních předpisů, jsou podle orgánů Evropské unie nepřijatelné. Po teroristických útocích se přístupování jemně změnilo. Spojené státy americké daly najevo svůj zájem o rozvoj komunikace a sdílení dat nejlépe s celou Evropskou unií. Oba aktéři se shodli, že shromažďování dat bude velice užitečné pro boj s terorismem, a později se také stalo základním prvkem protiteroristické politiky (Archick, 2014).

Ovšem nadšení spolupracovat netrvalo tak dlouho, jak bylo od aktérů očekáváno. Ve vztazích začalo později docházet k problémům, které vedly k rozporům i uvnitř Evropské unie. Určité problémy nestávaly ohledně využití ozbrojených sil, což bylo pozorovatelné v roce 2003 při intervenci do Iráku, a ohledně mnoha dalších odlišných postojů v boji proti terorismu. V rámci této komparativní analýzy autorka této bakalářské práce shrnuje protiteroristické politiky Evropské unie a Spojených států amerických na základě nejdůležitějších protiteroristických strategií aktérů, kterými jsou Evropská bezpečnostní strategie a Národní bezpečnostní strategie. V následující kapitole jsou analyzovány doktrinní rozdíly aktérů, které mají do určité míry své kořeny v historické strategické kultuře.

4.1 Rozdíly v doktrínální oblasti

V této podkapitole se autorka specializuje na objasnění rozdílnosti protiteroristických bezpečnostních politik Evropské unie a Spojených států amerických po 11. září 2001 pomocí již zmíněných dvou dokumentů, jimiž jsou Evropská bezpečnostní strategie 2003 a Národní bezpečnostní strategie 2002. Evropská unie se vypracováním své strategie jasně odlišila od administrativy George W. Bushe. Hlavním rozdílem doktrín bylo nesdílení americké bezpečnostní politiky, jako použití síly a preemptivní válčení. Bezpečnostní strategie lze rozdělit dle Roberta Kagana do tří odlišných pasáží, jimiž jsou oblasti ochrany, vnímání terorismu a bezpečnostní nástroje v boji proti terorismu.

4.1.1 Oblast ochrany

Dva příložené citáty jsou dle autorky dobrým příkladem, jak porozumět oblasti odpovědnosti aktérů. První citát je obsažen v Evropské bezpečnostní strategii a zní následovně: *„Prostředí po studené válce je jednou ze stále otevřenějších hranic, v nichž jsou vnitřní a vnější aspekty bezpečnosti nerozlučně propojeny.“* (Evropská bezpečnostní strategie, 2003)⁷³

Následující citace je obrazem Spojených států amerických a jejich postoje k oblasti bezpečnosti: *„Dnes se rozdíl mezi domácími a zahraničními záležitostmi zmenšuje. V globalizovaném světě mají události za hranicemi Ameriky větší dopad uvnitř nich. Naše společnost musí být otevřená lidem, myšlenkám a zboží z celého světa.“* (Národní bezpečnostní strategie, 2002)⁷⁴

Evropská unie se pomocí Evropské strategické bezpečnosti soustředí především na regionální bezpečnost, která má za úkol budovat regionální stabilitu. Hlavním úkolem je zajištění pořádku a ochrany v Evropě a rozšiřování o další členské země, které budou pomáhat Evropě splnit cíle. Je samozřejmostí, že Evropská bezpečnostní strategie podporuje stabilitu a prevenci v ostatních regionech světa proti možným konfliktům, které mohou nastat blízko hranic Evropy, a jež mohou vytvořit nové obavy společnosti. Evropská bezpečnostní strategie má zájem o urovnání konfliktu na Blízkém východě. Důvodem je spolupráce s Izraelem a palestinskou samosprávou a Ligou arabských států. Dalším diskutovaným místem je Afghánistán, v němž Evropská unie dlouhodobě usiluje o stabilitu. Členské státy výrazně přispívají k rozvoji Afghánistánu, a to na všech úrovních. Evropská bezpečnostní strategie

⁷³ *„The post Cold War environment is one of increasingly open borders in which the internal and external aspects of security are indissolubly linked.“* Evropská bezpečnostní strategie. (2002). s. 29

⁷⁴ *„Today, the distinction between domestic and foreign affairs is diminishing. In a globalized world, events beyond America's borders have a greater impact inside them. Our society must be open to people, ideas, and goods from across the globe.“* Národní bezpečnostní strategie. (2003). Dostupné z: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nssall.html>

určila Evropu jako budoucího světového hráče, který bude schopen sdílet odpovědnost za celosvětovou bezpečnost, včetně vytváření lepšího světa. (Evropská bezpečnostní strategie, 2003)⁷⁵

Spojené státy americké mají ve světě nesrovnatelnou sílu a vliv. Tato pozice, která je podporována hodnotami svobodné společnosti, přichází s mnoha odpovědnostmi a závazky. Velká síla země musí být využívána k podpoře rovnováhy sil, která upřednostňuje demokracii. Pro Spojené státy americké je udržení a rozšiřování demokracie a svobody jedním z nejdůležitějších cílů, za které se musí aktivně bojovat. 11. září 2001 poukázalo, jak je svoboda ohrožována válkou a terorem. Národní bezpečnostní strategie poznamenává, že je založena na internacionalismu. To znamená, že bude usilovat o dosažení zájmů a hodnot Spojených států amerických, ovšem z hlediska strategické a bezpečnostní kultury je vyznačována jako unilaterální. (Finlan, 2006)⁷⁶

Jelikož jsou Spojené státy americké jediným světovým hegemonem, mají globální odpovědnost s cílem udržet pořádek ve vzdálených regionech. Tehdejší bezpečnostně zahraniční politika se zaměřovala na Ruskou federaci, Čínskou lidovou republiku nebo vybudování protiraketové obrany. Bushova administrativa, která vytvořila Národní bezpečnostní strategii v roce 2002, se zaměřuje na region, který formuje strategickou kulturu země, a tím je Blízký východ, přesněji blízký vztah s Izraelem a klíčovými arabskými státy. Izraelsko-palestinský konflikt je považován za kritický. Důvodem je velké množství lidského utrpení a jisté obavy, že by se konflikt mohl stát globálním. Strategie se velmi zaměřuje na tzv. rouge states, kterými jsou Libye, Irák, Írán a Severní Korea (Henriksen, 2001)⁷⁷. Za cílem udržování svobody, demokracie, hegemonní síly s myšlenkou aktivního boje za demokracii byla zahájena Operace trvalá svoboda v Afghánistánu dne 7. října 2001. Tato vojenská operace měla vyhledat a zničit výcvikové tábory al-Káidy a ukončit podporu terorismu v intervenovaném státě. Další příklad globální síly aktéra je intervence do Iráku v roce 2003, která je rozepsána v podkapitole *Bezpečnostní nástroje proti terorismu*.

Autorka se domnívá, že Evropská unie a Spojené státy americké mají odlišné regiony své hlavní působnosti a jiná zaměření bezpečnosti. Ačkoliv se evropské země zapojily do konfliktů řídicími Spojenými státy americkými, jsou stále hlavním regionálním partnerem.

⁷⁵ <https://www.consilium.europa.eu/media/30804/qc7809568csc.pdf>

⁷⁶ Finlan, A. (2006). International Security. In M. Buckley, & R. Singh (Eds.), *The Bush Doctrine and the War on Terrorism: Global Responses, Global Consequences* (pp. 150-163). Taylor & Francis.

⁷⁷ Henriksen, T. H. (2001). The Rise and Decline of Rogue States. *Journal of International Affairs*, 54(2), s. 349–373. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/24357735>

Evropská unie upevnila svůj přístup ke strategické kultuře a rozvoji v posledních desetiletí. Je nutné podotknout, že se Evropská unie po teroristických útocích zaměřila na problémy možné násilné radikalizace, uprchlíků a migrace, konfliktů a nestability v sousedních regionech. I když se Evropská unie tolik nesoustředí na vzdálené regiony, nejsou jí samozřejmě lhostejné. Snaha pomoci vzdáleným regionům se projevila formou ekonomických a humanitárních zdrojů. V Evropě se postupem času začaly objevovat určité obavy ohledně vzestupu asijských regionů a Evropská unie se musela začít více zapojovat do strategických partnerství orientovaných na Indii, Čínu nebo Brazílii. (Garner, 2017)⁷⁸

Autorka u Spojených států amerických konstatuje, že definují své národní bezpečnostní zájmy v globálních pojmech. Národní bezpečnostní strategie uznává každý region jako důležitý pro americké zájmy. Kromě svého závazku vůči euroatlantické bezpečnosti se Spojené státy americké zapojily do bezpečnostních procesů v severovýchodní Asii a Asie a Středního východu. Základní oblast odpovědnosti je pro americké zájmy skoro neměnná. Hlavním úkolem strategie byla ochrana vlasti před útoky jakékoliv hrozby a udržování globálního systému, kterému stojí Spojené státy americké v čele. (Gvosdev, 2022)⁷⁹

4.1.2 Vnímání terorismu

Evropská unie a Spojené státy americké vnímají terorismus za velmi závažný problém, na kterém se oba aktéři shodují a usilují tento problém vyřešit. Vnímání vážnosti hrozby je ovlivněno také zkušenostmi, kterých mají Spojené státy americké více. Evropská unie se po teroristických útocích na Spojené státy americké obávala, kdy přijde řada na členské státy. Předpokládalo se, že by se s největší pravděpodobností jednat o státy silné a velmi blízké spojence Spojených států amerických, které je podporovaly hlavně v boji proti terorismu, včetně podporování jejich ozbrojených sil. Očekávání teroristických útoků se naplnilo 11. března 2004 v Madridu, ve kterém probíhaly volby, a ve kterých zvítězila levicová Španělská socialistická dělnická strana, jež slíbila svým voličům stáhnutí vojsk z Iráku, k čemuž později skutečno došlo (Meyer, 2004)⁸⁰. Teroristé tak poukázali na očekávání odplaty států, které podporují svého transatlantické spojence.

⁷⁸ Garner, B. (2017). Toward a European strategy on culture and development. Learning from the CARIFORUM-EU Economic Partnership Agreement. *Politique européenne*, 56, s. 146-168. Dostupné z: <https://doi.org/10.3917/poeu.056.0146>

⁷⁹ Gvosdev, K. N. (2022, 20. července). *The Regional Dimension to U.S. National Security*. Dostupné z: <https://www.fpri.org/article/2022/07/the-regional-dimension-to-u-s-national-security/>

⁸⁰ Meyer, C. O. (2004, červen). *Theorising European Strategic Culture: Between Convergence and the Persistence of National Diversity*, s. 5. Dostupné z: https://aei.pitt.edu/6634/1/1126_204.pdf

Odlišné vnímání terorismu z pohledu Evropské unie a její bezpečnostní strategie dokazuje skutečnost, že ani jednou nepoužila termín „válka“ jako Spojené státy americké. Závazná norma Evropské unie k terorismu je identifikování hrozby jako trestný čin, a vyžaduje rovněž, aby každá členská země zavedla trestní odpovědnost právníkům osobám, včetně stanovení minimální trestné sazby (Rámcové rozhodnutí 475, 2002)⁸¹. Evropská unie klade důraz na co nejmenší zásahy do lidských práv a upřednostňuje „boj proti terorismu“, u kterého je možno dodržovat více diplomatických prostředků. Evropská unie jakožto shromáždění států má mnohdy rozhodování a jednání komplikovanější než samostatné státy. (Nařízení Rady 2007/2004, 2004)⁸². Ačkoliv je pro Evropskou unii zásadní dodržovat lidská práva, vzniklo 27. prosince 2001 Nařízení Rady o zvláštních omezujících opatřeních namířených proti některým osobám a subjektům s cílem bojovat proti terorismu, které obsahuje zmrazení finančních prostředků a jiných hospodářských zdrojů, jednoduše 100% zrušení bankovních a jiných finančních služeb (Nařízení Rady 344, 2001)⁸³. I přes shodu aktérů ohledně vážnosti hrozby, včetně stejných hodnot, panují v Evropské unie neshody. Spolupráce na regionální úrovni je nesmírně důležitá a vnímání terorismu zřídilo Evropské agentury pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích, včetně vysokých úrovní kontrol. Pro pevnější spolupráci vzniklo mnoho rámcových rozhodnutí, příkladem je Rámcové rozhodnutí Rady o společných vyšetřovacích týmech⁸⁴ nebo Rámcové rozhodnutí Rady o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy⁸⁵.

Naproti tomu Spojené státy americké vnímají terorismus jako hrozbu svobody a demokracie. Jejich zkušenosti jsou bohatší a v tomto ohledu je jejich důraz na boj proti terorismu výrazně odlišný od evropského. Jejich protiteroristická politika je agresivnější. Upřednostňují právo ozbrojeného konfliktu využívající preemptivní války se silným psychologickým účinkem. (Národní bezpečnostní strategie, 2002)

⁸¹ Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu (2002). 475/SVV. Úřední věstník L. 164 ze dne 22. 6. 2002

⁸² Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 26. října 2004 o zřízení Evropské agentury pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích členských států Evropské unie. Úřední věstník 349 ze dne 25. listopadu 2004

⁸³ Nařízení Rady (ES) č. 2580/2001 ze dne 27. prosince 2001 o zvláštních omezujících opatřeních proti osobám a subjektům s cílem bojovat proti terorismu. Úřední věstník L 344 ze dne 28. prosince 2001, s. 70-75

⁸⁴ Rámcové rozhodnutí Rady o společných vyšetřovacích týmech ze dne 13. června 2002. Úřední věstník L 162 ze dne 20. června 2002, s. 1–3

⁸⁵ Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy. Úřední věstník L 190 ze dne 18. července 2002, s. 1-13

Po 11. září 2001 Spojené státy americké vnímají terorismus jako problém s globálním rozsahem a používají termín „válka“. Po teroristických útocích vznikla tzv. Global War on Terrorism neboli tzv. Válka proti teroru. Jedná se o silnou ambiciózní strategii Bushovy administrativy, která vyvolala debatu o účelu moci Spojených států amerických ve světě. Tento termín poprvé zazněl v projevu proneseném prezidentem Georgem W. Bushem na půdě Kongresu 20. září 2001. Termínem jsou označovány akce vojenské, politické, právní a náboženské. Jsou zde označeny základní prvky, které později vytvořily protiteroristickou strategii Spojených států amerických. (George W. Bush Library, n.d.)⁸⁶

George W. Bush nepovažoval válku proti terorismu za pouhou bezpečnostní otázku, ale jako součást války proti problémům spojených s terorismem, a také jako boj všech, kteří důvěřují v demokracii a toleranci. Z toho důvodů měla Bushova rétorika války proti terorismu vliv na veřejnou diplomacii, kdy osoby odpovědné za teroristický čin měly nést následky. Po teroristických útocích se stala válka proti terorismu nepostradatelným aspektem zahraniční a bezpečnostní politiky Spojených států amerických se snahou šíření svého imperiálního chování (Eichler; 2009). Přestože válka proti teroru byla do jisté míry úspěšná, její systém je zakořeněn v kultuře Spojených států. Lze říct, že George W. Bush apeloval na rétoriku mezi strachem a nadějí, která měla zabezpečit protiteroristická opatření.

Národní bezpečnostní strategie 2002, identifikující terorismus jako závažnou hrozbu, přichází s dalším bezpečnostním problémem – s tzv. darebáckými státy neboli „rouge states“, které by svou přítomností v globálním systému mohly narušit demokracii a bezpečnost ostatních zemí. Darebácké státy lze poznat charakteristickými rysy jako je brutální chování k občanům země, nerespektování mezinárodního práva, postrádání lidských práv nebo snaha získání zbraní hromadného ničení pro poškození ostatních zemí. Spojené státy americké podporující některé státy Blízkého východu však mají také svou povinnost k ochraně ostatních zemí jako hegemon, který má povinnost chránit slabší. (Preble, 2005)⁸⁷

Autorka se domnívá, že Evropská unie má díky svým historickým zkušenostem snahu najít řešení, která by zajišťovala neporušování lidských práv, co nejmenší lidské ztráty na životech a co nejmenší narušení fungování země. Nejčastější řešení je snaha aplikovat diplomatické dialogy, které v případě boje proti terorismu není možno vést.

⁸⁶ George W. Bush Library. (n.d.) *Global war on terror*. Dostupné z: <https://www.georgewbushlibrary.gov/research/topic-guides/global-war-terror>

⁸⁷ Preble, C. (2005, říjen). Focus on „Rogue“ states. The Bush Doctrine and „Rogue“ states. In *Foreign Service Journal*. Dostupné z: https://www.cato.org/sites/cato.org/files/articles/preble_afsa_bush_doctrine_rouge_states.pdf, s. 25-30

Na rozdíl od Spojených států amerických, jejichž myšlenka je založena na absolutní vojenské převaze, včetně předpokladu, že svět nebude odporovat americké síle, která má za cíl chránit slabší země před bezpečnostními hrozbami. Zahraniční politika, která přispěla k poklesu důvěry na domácí a mezinárodní scéně byla vojenská implementace, kterou bylo zahlednout ve válce v Iráku 2003. Tato válka poškodila postavení Spojených států amerických ve světě, jelikož se ukázala jako velmi radikální.

Vnímání terorismu obou aktérů se odlišuje v historických zkušenostech, které Spojené státy americké zažily častěji než Evropská unie. Jediný hegemon světa tíhne k vysvětlení, že současný terorismus je mnohem nebezpečnější díky novým technologiím a je zapotřebí se jej zbavit i silnými prostředky, ale Evropská unie má tendenci je dávat do kontextu historických. Vnímání je odlišné i od své vážnosti. Evropská unie odmítá zdůrazňovat jednu hrozbu na úkor jiných. Naopak Spojené státy americké vnímají terorismus jako nejvážnější hrozbu, kterou je potřeba co nejrychleji vyřešit.

4.1.3 Bezpečnostní nástroje v boji proti terorismu

Jeden ze stěžejních důvodů rozepře Evropské unie a Spojených států amerických je rozdíl ve využívání měkké a tvrdé síly a diference vojenské kapacity. Evropská unie a její členské státy jsou vojensky a technicky zaostalé oproti svým transatlantickým partnerům. Žádná evropská země není schopna rychlého nasazení, masivní síly a udržitelného tlaku na nepřátelské státy jako Spojené státy americké. Je tedy samozřejmé, že Evropská unie v boji proti terorismu preferuje nástroje měkké síly, včetně vyjednávání a vedení dialogů. Preferují multilaterální postup, tedy mnohostranné spolupráce.

Z analyzovaných zdrojů lze vyhodnotit, že Evropská unie se soustředí na obnovu a fungování již zmíněného multilaterálního přístupu na celosvětové úrovni. Evropská bezpečnostní strategie z roku 2003 vyzývá Evropu k posílení multilateralismu, který má za cíl upevňovat a posilovat partnerství, mezi které lze zařadit země Afriky (Demokratická republika Kongo nebo Čad) a státy Asie (Japonsko). Klíčovým partnerem jsou Spojené státy americké, se kterým je potřeba udržovat blízké vztahy v oblasti bezpečnosti, která se týká soukromých dat či letového prostoru. Jelikož Evropská unie nepovažuje terorismus jako hrozbu, která by musela být řešena pouze vojensky, používá přístup kombinovaný, který se skládá z politického dialogu a diplomatického nátlaku. (Evropská bezpečnostní strategie, 2002)⁸⁸

⁸⁸ Evropská bezpečnostní strategie. (2002), s. 24

Opakem výše uvedené jsou Spojené státy americké jako nejsilnější globální hráč s nejsilnější armádou a nejnovějšími zbraněmi. K ochraně proti terorismu dávají přednost nátlaku a použití síly. Jejich strategie je založena na unilateralismu v dominanci vojenských sil, které k dosažení bezpečnosti využívají preemptivní válčení. Ovšem i Spojené státy americké mají v Národní bezpečnostní strategii uvedené i měkké nástroje v boji proti terorismu, a jak je potlačit. Jedná se o ekonomické a diplomatické sankce. Ekonomické nástroje jsou opatření proti financování a sponzorování teroristických organizací. Uvedeno je i zmrazení účtů, které by měly, co dočinění s podporováním teroristů. Nástroje diplomatické se používají při zužování prostorů, kde lze nalézt teroristické organizace a rozšiřování zemí, které souhlasí s bojováním či vyjednáváním se zeměmi, které poskytují azyl teroristickým organizacím nebo jednotlivcům. V neposlední řadě jsou uvedeny nástroje vojenské, tedy metody, díky nimž lze rychleji dosáhnout svržení diktátorských režimů, jako tomu bylo v Iráku v roce 2003 (Jentleson, 2014).

Rétorika Bushovy administrativy se projevila v letech 2001 až 2005 jako silně aktivní, kdy proběhly dvě vojenské akce. Prvním imperiálním krokem byla invaze do Afghánistánu v roce 2001, kde měl ústřední roli ministr obrany Donald Rumsfeld. Cílem bylo úspěšné svržení Talibanského režimu a nastolení podmínek pro demokratický režim, jako jsou první svobodné volby⁸⁹. Druhou vojenskou akcí je invaze amerických vojsk do Iráku v roce 2003, kde hrál ústřední roli ministr zahraničních věcí Colin Powell. Ten označil Irák za hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost. Invaze do Iráku byla založena na procesu sekuritizace, který je postaven na použití falešných tvrzení Spojenými státy americkými navzdory návratným důkazům poskytnutými samotnou CIA, která tvrdila, že Saddám Husajn má zbraně hromadného ničení a je ve spolupráci s Al-Káidu (Kaufman, 2007).

Největší rozepře v roce 2003 probíhaly mezi aktéry, ale i v samotné Evropské unii. Důvodem byla plánovaná válka v Iráku, která byla od samotného začátku velmi kontroverzní a vyvolala mnoho neshod. Jeden z hlavních důvodů bylo, že mnoho států vidělo válku za nelegitimní, jelikož nebylo prokazatelné, že by Irák vlastnil zbraně hromadného ničení a nepotvrdilo se, že Saddám Husajn byl v kontaktu s Usámou bin Ládinem.

Samotné diplomatické a vojenské přípravy rozdělily Evropskou unii do dvou skupin. Státy, které válku podporovaly politicky tak vojensky, bylo například Polsko, Česká republika, Španělsko a Velká Británie, která se stala druhým největším okupantem.

⁸⁹ První svobodné volby vyhrál Hámíd Karzah, který se stal 12. prezidentem Afghánistánu. Ve své funkci byl od 7. prosince 2004 do 29. září 2014. Hámíd Karzah byl oproti svým předchůdcům proamerický a umírněný. (<https://www.britannica.com/biography/Hamid-Karzai>)

Je nutné zmínit skutečnost, že žádná z vlád podporující válku neměla podporu veřejnosti občanů. Takovým příkladem je polská vláda v lednu 2003, za kterou stála pouze jedna čtvrtina občanů. Země, které intervenci do Iráku otevřeně odmítaly a měly asertivní vztah k politice Spojených států amerických byla Francie, Belgie a Lucembursko. Francie byla zemí, která měla od samého začátku výhrady ohledně intervence a věrohodnosti oficiálních argumentů (Tyler, 2004)⁹⁰. Francie se obávala, že válka v Iráku poskytne silný podnět pro teroristické organizace, které se budou chtít za válku pomstít. Lucembursko po zahájení války prohlásilo velké zklamání nad neúspěchem jednání, které by umožnilo vyhnout se ozbrojenému konfliktu, který může způsobit více škody než užítku.

Strategická kultura Spojených států amerických v době Irácké války poukázala, že jsou schopny vyjádřit vůli spolupráce, včetně unilaterálního jednání, které probíhalo poté, co mnoho členských zemí bylo proti invazi. Utváření strategické kultury ovlivnila již zmíněná blízkost, která Spojené státy americké nikdy neznepokojovala, jelikož jsou od ostatních zemí daleko. Obavu vyjádřil viceprezident Cheney v únoru 2002, když řekl, že Sadám Husajn je pro Spojené státy americké hrozba kvůli své chamtivosti ovládnout celý Blízký Východ, včetně uplatnění politické moci na zastrasování zemí. Spojené státy americké po výroku viceprezidenta vnímaly jasná bezpečnostní rizika, které nemohly dopustit. Panovala zde obava o narušení mezinárodního systému, počítaje ohrožení hegemonie. (Dunne & Mulaj, 2010)⁹¹

Strategická kultura Evropské unie byla po válce rozštěpenější, včetně změn na jejich bezpečnostní kulturu. Jak už bylo mnohokrát zmíněno, Evropská unie zcela kritizuje agresivní strategii Spojených států amerických, načež vznikla Evropská bezpečnostní strategie, která přišla s lidštějším přístupem k boji proti terorismu. Opačný pohled na boj s terorismem měli i občané jednotlivých zemí. Žádná evropská země o válku či interakci v konfliktu nestojí. Historie je mocnější a nezapomenutelná, než jaký je postoj země v mezinárodním prostředí. Irák byl zlomovou událostí v Evropě, díky masovým demonstracím a již připravené akci. Po skončení války nastala pozitivní situace pro státy, které válku podporovaly. Ukázalo se, že konflikt měl hladký průběh a státy, které se nepodílely byly v defenzívě, jelikož jejich obavy vypadaly jako zbytečné. Ovšem vše netrvá věčně, a jak se později ukázalo, vyhraná válka měla ničivý dopad v podobě teroristických útoků ve Španělsku a později ve Velké Británii.

⁹⁰ Tyler, P. E. (2004, 16. srpna). *Annan Says Iraq War Was Illegal*. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2004/09/16/international/annan-says-iraq-war-was-illegal.html>

⁹¹ Dunne, T. & Mulaj, K. (2010). America after Iraq. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 86(6), s. 1287–1298. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40929762>

Teroristé se tam pomstili zemím zastávajícím invazi do Iráku, a naopak státy které válku odmítaly, se dostaly do příznivější situace. (Gordon, 2003)⁹²

Autorka se domnívá, že strategická kultura jasně poukázala na pečlivost a profesionálnost naplánování vojenské akce. Velkou roli zde hrála převaha vojenské technologie spolu s nasazením nejlépe připravených ozbrojených sil, které postupovaly velice profesionálně. Invaze byla naplánovaná jako operace se silným vojenským a psychologickým dopadem,⁹³ nazvaná jako „shock and awe“ nebo-li „rychlá dominance“. Jejich odhodlanost je spojena s historickými vítězstvími ve válkách. Jejich ego nikdy nebylo tak narušeno jako evropské. Jejich postoj k bojům je do značné míry odlišný. Z jejich pohledu dělá Evropská unie velmi málo pro ochranu společných zájmů v boji proti terorismu, jelikož její aktivity nejsou tak militarizované. Z bezpečnostních strategických dokumentů aktérů je nicméně patrné, že i přes určité rozdíly se navzájem vnímají jako partneři, nikoli jako rivalové.

⁹² Gordon, H. P. (2003, 24. února). *The Crisis in the Alliance*. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/articles/the-crisis-in-the-alliance/>

⁹³ Útok je založen na ohromující síle, která má „paralyzovat“ nepřítele a zničit jeho vůli k boji. Oxford Dictionary of Phrase and Fable (2). Dostupné z: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803100502693>

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo analyzování protiteroristické politiky Evropské unie a Spojených států amerických po 11. září 2001 v prvním prezidentském období George W. Bushe, která po teroristických útocích nabrala na aktuálnosti a na rychlejším vytváření opatření, včetně dokumentů. Pomocí obsahové analýzy bylo možné zanalyzovat doktrinální rozdíly aktérů a jejich vnímání terorismu, který byl vysvětlen. Pomocí strategické kultury bylo vysvětleno rozhodování aktérů v protiteroristické bezpečnostní politice.

Za pomoci podložených dokumentů, projevů a prohlášení autorka poukazuje na správnost hypotézy, která je v této práci prokazatelná. Teroristické útoky 11. září 2001 změnilы mezinárodní bezpečnostní systém a chápání hrozby terorismu. Oba aktéři, kteří mají rozdílné postavení v rámci mezinárodního systému, museli do značné míry spolupracovat, i přes jejich odlišné postoje a později i kroky, se kterými měli dosáhnout bezpečného světa. Evropská unie jako sdružení států je slabší hráč, který nedisponuje armádou, a aktér, který nezapomíná na svou rozmanitou historii. Je přesvědčen, že dosažení míru lze i jinak než použitím síly. Naopak Spojené státy americké jako suverénní stát, s nejsilnějším a nejvlivnějším postavením ve světě, prosazující agresivnější politiku, kterou prováděl George W. Bush.

Strategická kultura má vliv na formování politik států. Na základě utvářejících faktorů hrají nejpodstatnější roli historické zkušenosti, které mají zásadní vliv při rozhodování vládnoucích elit. Rozhodování aktérů je tedy poznamenáno dosavadními zkušenostmi, kterým aktér čelil. Nejedná se o rozhodování na místě, ale o rozhodování, které vyplývá z hodnot, jež určují zájmy a priority státu a legitimizují tak své chování ve světě. Pochopení strategické kultury aktérů nelze dosáhnout bez toho, aniž bychom nahlédli na historické zkušenosti nebo jejich postavení v mezinárodním systému. Strategická kultura obou aktérů se diametrálně odlišuje. Evropská unie musí být chápána jako organizace, která je utvořena členskými státy, jež mají odlišnou historii, jazyk a kulturu. Jejich identita se odlišuje, a je tedy mnohem těžší se shodnout na jakémkoliv rozhodnutí. Naopak Spojené státy americké je nutno vnímat jako jednotný, velký a mocný stát, jehož velkou výhodou je poměrná izolace od ostatních. Protože jsou tyto aktéři od sebe daleko, jejich historie je odlišná. Evropa v minulosti zažila mnoha válek, jelikož byly vedle sebe státy s jinou ideologií nebo zřízením, a to vedlo k mnoha sporům. Mnoho konfliktů na území Evropy ovlivnilo evropské státy k negativnímu vnímání vojenských konfliktů, včetně využití ozbrojených sil. Tak časté konflikty jako v Evropě Spojené státy americké řešit nemusely.

Na počátku 90. let 20. století se terorismus dostává do popředí bezpečnostních hrozeb, ale je stále brán jako riziko, které není potřeba tak zásadně řešit. To se nepochybně změnilo po útocích 11. září 2001, kdy terorismus začíná být vnímán jako závažná hrozba s fatálními následky. Bylo jasné, že terorismus je v mezinárodním řádu zakořeněn a není možné ho nadobro odstranit. Země však začaly tuto hrozbu řešit, a to pomocí přijímání opatření, která by mohla hrozbu alespoň z části zastavit. Státy si uvědomovaly, že jako individuální aktéři by zmohly jen málo, a z tohoto důvodu nastupuje fáze spolupráce. Spolupráci mezi Evropou a Spojenými státy americkými bylo možné zpozorovat již během Studené války, kde byl společný nepřítel Sovětský svaz socialistických republik. Pomoc probíhala v oblasti ekonomické a bezpečnosti (obavy z použití zbraní hromadného ničení). Podpora evropské integrace ze strany Spojených států amerických měla za cíl, aby se Evropská unie stala rovnocenný partner a spojenec na mezinárodní scéně.

Po skončení Studené války začala spolupráce stagnovat, ne-li zanikat. Podle Roberta Kagana, hlavního kritika transatlantických vztahů, začala být propast mezi strategickou kulturou aktérů tak velká, že možná žádná spolupráce v budoucnu existovat nebude. Hlavním rozdílem byla rozdílná mentalita a pasivita Evropské unie vůči mezinárodnímu míru, která byla přesným opakem přístupu Spojených států amerických. I přes nutnost spolupráce v boji proti terorismu po 11. září 2001, která ze začátku probíhala a vztahy se začaly upevňovat, se po krátké době začaly objevovat viditelné rozdíly aktérů v přístupu k hrozbě. Odlišný postoj aktérů bylo možné pozorovat po vytvoření Evropské národní strategie v roce 2003, která potvrdila odhodlání Evropské unie být na mezinárodní scéně za vlivného hráče a jiný přístup k terorismu.

Strategie Evropské unie v boji proti terorismu byla velmi podceňena, a do jisté míry nebyla závažně řešena. Samozřejmě měla Evropská unie nějakou dobu připravené právní předpisy, které se zabývaly protiteroristickými opatřeními. Ovšem problémem, který přetrvával, byla nedostatečná naléhavost a pomalé rozhodování členských států a jejich vlád. To přestalo platit po 11. září 2001, kdy se vše změnilo, a terorismus se stal velmi aktuálním tématem. Lze konstatovat, že Evropská unie byla nedostatečně připravena na problematiku terorismu. Evropská unie po 11. září 2001 začala poprvé řešit terorismus jako takový, a začala jej vnímat jako nepředvídatelnou hrozbu, která by mohla ohrozit právě i Evropu. Mnohem rychleji byly odsouhlaseny prohlášení, plány a strategie. Policejní a justiční složky, jako Europol a Eurojust, byly nuceny spolupracovat a snaha Evropské unie v boji proti terorismu nabírala na síle. Začaly se zavádět striktnější opatření jako zajišťování kontroly hranic, posílení bezpečnosti letecké dopravy, právní ukotvení ochrany dat, rychlejší reagování

na terorismus, vznik evropského právního zatykače nebo utvářející opatření k řešení financování terorismu. Naopak protiteroristická politika Spojených států amerických byla v minulosti více řešena než u jeho transatlantického partnera. Důvodem bylo vícero zkušeností s touto hrozbou, ačkoliv ne v takovém rozsahu jako 11. září 2001. Teroristické útoky razantně změnilы pohled na terorismus i na půdě Spojených států. Došlo k mnoha změnám, včetně vytváření nových dokumentů a nových orgánů. Jednou z velkých změn, která proběhla na začátku protiteroristické politiky bylo 14. září 2001. Tohoto dne zmocnil Kongres Spojených států amerických prezidenta George W. Bushe k použití všech nutných prostředků proti všem státům, organizacím nebo osobám, které jsou podle jeho usouzení hrozbou demokratických států. Dne 20. září 2001 George W. Bush pronesl na zasedání Kongresu velmi důležitý projev, ve kterém označuje Al-Káidu jako viníka teroristických útoků 11. září 2001. V rámci institucionálních změn bylo zřízeno Ministerstvo pro vnitřní záležitosti, které mělo za úkol řízení a kontrolování národní strategie.

Komparací bezpečnostních doktrín, tedy Národní bezpečnostní strategie Spojených států amerických z roku 2002 a Evropské bezpečnostní strategie Evropské unie z roku 2003, je samozřejmé, že byly vytvořeny v reakci na teroristické útoky v New York a Washington, D.C. z 11. září 2001. Tento teroristický útok zcela změnil postavení demokratických zemí k hrozbě terorismu, který do tohoto dne nebyl vnímán jako jedna z nejnebezpečnějších bezpečnostních hrozeb. Obě strategie sdílejí nutnost obrany proti terorismu, udržení bezpečnosti v mezinárodním systému a ochrany demokratických hodnot. Zásadní rozdíl doktrín je určení prostředků k dosažení cílů. Evropská unie ze svých historických zkušeností používá měkké nástroje, které nemohou napáchat tolik škody jako použití síly. Ovšem Spojené státy americké jakožto silný hegemon, který má obrovskou vojenskou sílu, se nebrání použít tvrdou sílu. Nejznámější protiteroristická akce Spojených států byla intervence do Afghánistánu v roce 2001, a o dva roky později do Iráku.

Závěrem lze konstatovat, že terorismus vždy bude představovat jednu z největších a nejobávanějších bezpečnostních hrozeb, na kterou žádný aktér nebude 100 % připraven, a je tedy zásadní, aby spolu státy spolupracovaly. Po 11. září 2001 se Evropská unie a Spojené státy americké začaly aktivně zabývat protiteroristickou politikou, která umožňuje aktérům například zmrazování finančních aktivit teroristů a kontrolování bezpečnosti hranic a dopravy. Po 11. září 2001 se transatlantická spolupráce výrazně zvýšila a jejich vztahy se upevnily. Ačkoliv byly jejich cíle stejné, tedy potlačení terorismu, zamezení šíření zbraní hromadného ničení nebo bránění rozšiřování tzv. darebáckých států, nebyla jejich kooperace snadná a jednomyslná.

SEZNAM ZDROJŮ

Literatura

Aaron, D.L, Beauchesne, A. M, Burwell, G.F, Nelson, C.R, Riley, J.K. & Zimmer, B. (2004, 1. prosince). *In Post 9/11 Partnership: Transatlantic Cooperation against Terrorism. September 11: The Transatlantic Challenge*, s. 1–3. Atlantic Council. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/resrep03521.5>

Aggestnam, L. (2008). *Introduction: ethical power Europe?* *International Affairs* 84

Aldrich J. R., & Rees, W. (2005, 31. října). Contending cultures of counterterrorism: transatlantic divergence or convergence? *International Affairs*, 81(1), s. 905-923. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2346.2005.00494.x>

Aldrich, R. (2009). *US-European intelligence co-operation on counter-terrorism: Low politics and compulsion*. *The British Journal of Politics and International Relations*, 11, s. 122-139.

Dostupné z: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=ce1546c6544cc3f0f112968666547fb678f6dad5>

Andréani, G. (2004). *The „War on Terror“: Good Cause, Wrong Concept*. *Survival*, 46(4)

Al-Rodhan, N. (2015, 22. července). *Strategic Culture and Pragmatic National Interest*. Dostupné z: <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/22/07/2015/strategic-culture-and-pragmatic-national-interest>

Archick, K. (2014, 1. prosince). *U.S.-EU Cooperation Against Terrorism*. Washington D.C.: Library of Congress. Congressional Research Service. Dostupné z: https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc491337/m1/1/high_res_d/RS22030_2014Dec01.pdf

Aydemir, E. (2022, 26. července). *Public Diplomacy of the George W. Bush Administration: 9/11 and War on Terror*. *İletişim ve Diplomasi*, 8, s. 25-41. Dostupné z: <https://dergipark.org.tr/en/pub/iletisimvediplomasi/issue/71408/1099587>

Beneš, J. (2017). *U.S. Strategic Culture and The Genesis of Counterinsurgency doctrine*. Praha: Karlova univerzita. Dostupné z: <file:///C:/Users/karol/Downloads/admin,+733-2623-1-CE.pdf>

Berenskoetter, F. S. (2005). *Mapping the Mind Gap: A Comparison of US and European Security Strategies*. *Security Dialogue*, 36(1), s. 71–92. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/26298899>

Bermiss, S. Y. (n.d.). *Introductory Essay to Charles Tilly's Writings on Methodology*. Dostupné z: http://professor-murmann.info/index.php/weblog/fullarticle_tilly/21

Berntzen, E. (1992). *Values Count but Institutions Decide: The Stein Rokkan Approach in Comparative Political Sociology*. *Scandinavian Political Studies*, Bind 15, s. 289-304. Norwegian Research Centre in Organization and Management. Dostupné z: https://tidsskrift.dk/scandinavian_political_studies/article/download/32760/30969?inline=1

Boniface, P. (2005). *Vers la ceme guerre mondiale*. Paris: Armand Collin

Booth, K. (1990). The Concept of Strategic Culture Affirmes. In Jacobens, C. G. (eds.) *Strategic Power: USA/USSR*, s. 121. London: Palgrave Macmillan. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-1-349-20574-5_8

Bradford, A. (2007). *Regime Theory*. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Columbia Law School. Dostupné z: https://scholarship.law.columbia.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2971&context=faculty_scholarship

Buckley, M. & Singh, R. (2006). *The Bush Doctrine and the War on Terrorism. Global responses, global consequences*. RoutledgeCurzon. Taylor&Francis Group. London and New York

Bush, G. W. (2001, 20. září). *Adrdress to a Jiont Session of Congress and the American People*. United States Capitol: Washington, D. C. Dostupné z: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

Bush, G. W. (2010). *Okamžiky rozhodnutí*. Praha: Fortuna Libri

Celnicker, A. (2005, červen). *Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004: Changes to Grand Jury Secrecy Made by the Intelligence Reforms and Terrorism Prevention Act*, 53(4), s.7-14. Dostupné z: <https://www.justice.gov/sites/default/files/usao/legacy/2006/02/14/usab5304.pdf>

Cottey, A. (2007). *Security in the New Europe*. New York: Palgrave Macmillan

Cottey, A. (2012, 19. listopadu). *Security in 21st century Europe*. Macmillan International Higher Education

David, C. P., & Ramel, F. (2003). *The Bush Administration's Image ff Europe: From Ambivalence to Rigidity*. *International Journal of Peace Studies*, 8(1), s. 39–59. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41852893>

David, C.P. (2004). La Politique etrangere de Bush: formulation et décision. *Politique etrangere*, 4, s. 838-839

Department of Justice. (2001). *The USA PATRIOT Act: Preserving Life and Liberty*. Dostupné z: https://www.justice.gov/archive/ll/what_is_the_patriot_act.pdf

Drulák, P. (2003). *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál

Drulák, P. & Kratochvíl, P. (2009). *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál

Dunne, T. & Mulaj, K. (2010). America after Iraq. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs, (1944-))*, 86(6). Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40929762>

Eichler, J. (2006). *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – AVIS

Eichler, J. (2009). *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál

Eichler, J. (2011). *Bezpečnostní a strategická kultura USA, EU a ČR*. Praha: Karolinum (Univerzita Karlova v Praze)

European Commission. (2004). *Review of the Framework for Relations between the European Union and the United States. An Independent Study*. Úř. věst. 2004/S 83-070340. Dostupné z: https://www.gla.ac.uk/media/Media_36177_smxx.pdf

European Council. (2001). *Conclusions and plan of action of the extraordinary European Council meeting on 21 September 2001*. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/media/20972/140en.pdf>

European Union strategic objectives to combat terrorism. (2005). In Eichman, J. (Ed.). (2011). *Bezpečností a strategická kultura USA, EU a ČR*. Praha: Karolinum,

Euractiv. (2006, 2. října). *EU a boj proti terorismu*. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/vnitro-a-spravedlnost/linksdossier/eu-a-boj-proti-terorismu/>

Euroskop. (2001). *Protiteroristická politika*. Dostupné z: <https://euroskop.cz/evropska-unie/politiky-eu/regulace-o-koordinace/protiteroristicka-politika/>

Federal Bureau of Investigation of U.S. Department of Justice. (2005, 15. října). *Terrorism 2000/2001*. Dostupné z: <https://www.fbi.gov/stats-services/publications/terror>

Finlan, A. (2006). International Security. In M. Buckley, & R. Singh (Eds.), *The Bush Doctrine and the War on Terrorism: Global Responses, Global Consequences* (pp. 150-163). Taylor & Francis.

Foltin, P., Stojar, R. & Řehák, D. (2008). *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. Ministerstvo obrany České republiky: Agentura vojenských informací a služeb

Gariup, M. (2009). *European security culture: language, theory, policy*. Aldershot: Ashgate

Garner, B. (2017). Toward a European strategy on culture and development. Learning from the CARIFORUM-EU Economic Partnership Agreement. *Politique européenne*, 56, s. 146-168. Dostupné z: <https://doi.org/10.3917/poeu.056.0146>

George W. Bush Library. (n.d.) *Global war on terror*. Dostupné z: <https://www.georgewbushlibrary.gov/research/topic-guides/global-war-terror>

Glenn, J. (2009). "Realism versus Strategic Culture: Competition and Collaboration?" *International Studies Review*, 11(3), s. 523–51. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40389141>.

Gordon, H. P. (2003, 24. února). *The Crisis in the Alliance*. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/articles/the-crisis-in-the-alliance/>

Gordon, P. (2006). *The End of the Bush Revolution*. *Foreign Affairs*, 85(4)

Gray, C. S. (1999). *Modern Strategy*. Oxford: Oxford University Press

Gray, C. S. (1999). "Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Back." *Review of International Studies*, 25(1), s. 49–69. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20097575>

Gvosdev, K. N. (2022, 20. července). *The Regional Dimension to U.S. National Security*. Dostupné z: <https://www.fpri.org/article/2022/07/the-regional-dimension-to-u-s-national-security/>

Haas, P. (1997). *Epistemic Communities and the Dynamics of International Environmental Cooperation*. in Rittberger, V. (ed.) op. cit., s. 179

Haglund, D. G. (2004). *What Good Is Strategic Culture? A Modest Defence of an Immodest Concept*. *International Journal*, 59(3), str. 479–502. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/40203951>

Hamilton, D. S., Burwell, F. G., Bialos, J., Chabalowski, M., Conley, H., Fisher, C., Isbell, P., Koehl, S., Korski, D., Lyman, J., Paemen, H., Palacio, V., Ries, C., Ries, T., Schneider, J., Serfaty, S., Serwer, D., Stokes, B., & Sundelius, B. (2009). In *Shoulder to Shoulder: Forging a Strategic U.S.-EU Partnership* (s. 9–70). Atlantic Council. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/resrep03552.6>

Heiselberg, S. (2003). *Pacifism or Activism: Toward a Common Strategic Culture within the European Security and Defence Policy?*, IIS Working Paper 2003/4, Copenhagen

Heisbourg, F. (2004). The European Security Strategy is not a security strategy. In Everts, S., Freedman, L., Grant, C., Heisbourg, F., Keohane D. & O'Hanlon, M. (Eds), *A European Way of War*, London: Centre for European Reform,

Henriksen, T. H. (2001). The Rise and Decline of Rogue States. *Journal of International Affairs*, 54(2), s. 349–373. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/24357735>

History Editors. (2010, 13. srpna). *Reaction to 9/11*. Dstupné z: <https://www.history.com/topics/21st-century/reaction-to-9-11>

Hynek, N. (2017). *Theorizing international security regimes: a power-analytical approach*.

Macmillan Publishers. Dostupné z: <https://periculum.cuni.cz/wp-content/uploads/hynek-theorizing-security-regimes.pdf>

Chabalowski, M., Korski, D. & Serwer, D. (2009, listopad). *A New Agenda for US-EU Security Cooperation*. Fride: A European Think Tank Global Action

Chomsky, N. (2003). *Wars of terror. In The Iraq War and its consequences: Thoughts of Nobel Peace laureates and eminent scholars*

Christiansson, M. (2005). *USA and Europe in the International System – Four American Perspectives.* Dostupné z: <https://fhs.divaportal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A436880&dswid=9471>

Gray, C. S. (2007). *Out of Wilderness: Prime Time for Strategic Culture.* *Comparative Strategy*, 26(1), s. 1-20

Ignatieff, M. (2000) *Virtual War: Kosovo and Beyond.* New York: Picador

Ikenberry, J. (2002). *America's Imperial Ambition.* *Foreign Affairs*, 81(5)

Jaigirdar, S. (2021, 16. prosince). *Tearing Down the Facade: Power, Realism and The War on Terror.* CISLA Senior Intehrative Project. 44. Dostupné z: <https://digitalcommons.conncoll.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1042&context=sip>

Jenkins, J. P. (2023, 29. března). *Terrorism.* The Editors of Encyclopaedia Britannica. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/terrorism>

Jentleson, B. W. (2014). *American Foreign Policy.* Fifth Edition. New York: W.W.Norton Company. Dostupné z: [https://bawar.net/data0/books/59f233aabdeb4/pdf/American%20Foreign%20Policy%20-%20Jentleson,%20Bruce%20W.%20\[SRG\].pdf](https://bawar.net/data0/books/59f233aabdeb4/pdf/American%20Foreign%20Policy%20-%20Jentleson,%20Bruce%20W.%20[SRG].pdf)

Jervis, R. (1982). *Security Regimes. International Organization*, 36(2), (s.357–378). Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2706526>

Jervis, R. (2003). Understanding the Bush Doctrine. *Political Science Quarterly*, 118(3)

Johnston, A. I. (1995). *Culture Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History.* Princeton: Princeton University Press

Johnston, A. I. (1995). *Thinking about Strategic Culture.* *International Security*, 19(4), s. 32–64. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/2539119>. Accessed 8 Nov. 2023.

- Kagan, R. (2003). *Of Paradise and Power. America and Europe in the New World Order*. Alfred A. Knopf. New York. Dostupné z: https://open.lv/wp-content/uploads/2019/09/33518_121406.pdf
- Karas, J. (2019). Komparativní případová studie. In Beneš, V. & Drulák, P. (Eds.). *Metodologie výzkumu politiky*. Praha: Sociologická nakladatelství
- Karlas, J. (2007). *Politics in Time*. In Pierson, P. (2007). *Mezinárodní vztahy*
- Kaufman, R. G. (2007). *In Defence of the Bush Doctrine*. Kentucky: The University Press of Kentucky. Dostupné z: [https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=G81HLCYL-XUC&oi=fnd&pg=PP1&dq=Kaufman,+R.+G.+\(2007&ots=r04cDgQb_9&sig=ryZbW4CKvlpV-GDUWzWZAtl_FOE&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=G81HLCYL-XUC&oi=fnd&pg=PP1&dq=Kaufman,+R.+G.+(2007&ots=r04cDgQb_9&sig=ryZbW4CKvlpV-GDUWzWZAtl_FOE&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false)
- Khelfa, N. (2023). *The War on Terror: The Neo-American Manifest Destiny*. Indonesian Journal of Counter Terrorism and National Security, 2(1), s. 21-62. Dostupné z: <https://doi.org/10.15294/ijctns.v2i1.64687>
- Kichner, E. & Sperling, J. (2007). *EU Security Governance*. Manchester and New York: Manchester University Press
- Klein, B. S. (1994). *Strategic Studies and World Order*. Cambridge: Cambridge University Press
- Kolektiv autorů. (2001). *Encyklopedie: Světový terorismus*. Praha: Svojtka & Co.
- Kotzias, N. & Liacouras, P. (2006). *EU-US Relations. Repairing the Transatlantic Rift*. New York: Palgrave Macmillan.
- Krejčí, O. (2009). *Zahraniční politika USA*. Praha: Professional Publishing
- Krulík, O. (2004). *Zpráva komise Kongresu o teroristických útocích z 11. září 2001*. Dostupné z: https://mocr.army.cz/mo/obrana_a_strategie/2-2004cz/krulik.pdf
- Kuznar, L., Heath, N., & Popp, G. (2023, srpen). *Strategic Culture—Its History, Issues, and Complexity*, s. 4. Dostupné z: <https://nsiteam.com/strategic-culture-its-history-issues-and-complexity/>

Laswell, H. D. (1930). *1986 Psychopatology and Politics*. Chicago: The University of Chicago Press

Lieber, A. K. & Lieber J. R. (2002, prosinec). *Bush's National Security Strategy*. U.S. Foreign Policy Agenda: An Electronic Journal of the U.S. Department of State. Dostupné z: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/fpa/fpa_dec02_lieber.pdf

Lijphart, A. (1971). *Comparative Politics and the Comparative Methods*. American Political Science Review, 65(3).

Merriam, C. E. (1934). *Political Power*. New York: McGraw-Hill

Meyer, C. O. (2004, červen). *Theorising European Strategic Culture: Between Convergence and the Persistence of National Diversity*, s. 5. Dostupné z: https://aei.pitt.edu/6634/1/1126_204.pdf

National Commission on Terrorist Attacks. (2004). *The 9/11 commission report*. New York: WW Norton

Nekonečný, M. (2011). Politika a psychologie: Úvod do politické psychologie. In Novák, M. (Ed.), *Úvod do politiky*. Praha: Sociologická nakladatelství

Nye, J. S. (2004). *Soft Power: the means to success in world politics*. New York: Public Affairs

O'Donnell, C. M. (2011, 3. října). *The Future of EU-U.S. Security and Defence Cooperation: What Lies Ahead*. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/articles/the-future-of-eu-u-s-security-and-defense-cooperation-what-lies-ahead/>

Official Journal of the European Union. (2004, 30. září). *Agreement: between the European Community and the United States of America on intensifying and broadening the Agreement on customs cooperation and mutual assistance in customs matters to include cooperation on container security and related matters*. L 304/34

Osowski, M. (2011, 8. března). *EU-US intelligence sharing post 9/11: prediction for the future*. Dostupné z: <https://www.e-ir.info/2011/03/08/eu-us-intelligence-sharing-post-911-predictions-for-the-future/>

Pavlica, K. & kol. (2000). *Sociální výzkum, podnik a management*. Ekopress

Penksa, S. E., & Mason, W. L. (2003). *EU Security Cooperation and the Transatlantic Relationship. Cooperation and Conflict*, 38(3), s.255–280. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/45084110>

Peterson, J. & Pollack, M.A. (2003). *Europe, America, Bush: Transatlantic relations in the twenty-first century*. London: Routledge Taylor & Francis Group

Pierson, P. (2004). *Politics in time: history, institutions and social analysis*. Princeton: Princeton University

Pikna, B. (2006). *Mezinárodní terorismus a bezpečnost Evropské unie – právní náhled*. Praha: Linde

Pikna, B. (2007). *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropské právu*. Praha: Linde

Pospíšil, T. (2012). *Strategická kultura – představení konceptu. Vojenské rozhledy*. s. 26-32. Praha. Dostupné z: <https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/strategicke-rizeni/strategicka-kultura-predstaveni-konceptu>

Potůček, J. (28. června 2007). *Média a terorismus*. Internetový politologický server a časopis. Dostupné z: <https://www.e-polis.cz/clanek/media-a-terorismus.html>

Preble, C. (2005, říjen). Focus on „Rogue“ states. The Bush Doctrine and „Rogue“ states. In *Foreign Service Journal*. Dostupné z: https://www.cato.org/sites/cato.org/files/articles/preble_afsa_bush_doctrine_rogue_states.pdf, s. 25-30

Rada Evropské unie. (2003, 8. prosince). *Evropská bezpečnostní strategie 2003*. Dostupná z: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/cs/pdf>

Rada Evropské unie (2009). *Stratégie de sécurité de l'Union européenne*. Défense nationale. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/media/30810/qc7809568frc.pdf>

Rada Evropské unie. (2017, 17. listopadu). *Protiteroristický koordinátor*. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/fight-against-terrorism/counter-terrorism-coordinator/>

Redfield, M. (2009). *Rétorika teroru: M.: Reflections on 9/11 and the War on Terror*. New York: Fondham University Press

Rees, W. (2006, 3. srpna). *Transatlantic-Counter Terrorism Cooperation. The new imperative*. London: Routledge

Rees, W. (2011, 26. dubna). *The US-EU security relationship*. Basingstoke: Red Globe Press

Risse, T. (2002). Let's Argue! Communicative Action in International Relations, *International Organization*, 54(1), s. 1-39

Shaheen, N. & Soomro, J. R. (2020, 1. března). *Strategic Culture of United States*. Dostupné z: <https://moderndiplomacy.eu/2020/03/01/strategic-culture-of-united-states/>

Strmiška, M. (1974). *Politický terorismus. Úvod do studia politického terorismu v demokratických systémech*. Brno: Masarykova univerzita

Strmiška, M. 1996. *Politický terorismus. Úvod do studia politického terorismu v demokratických systémech*

Tilly, C. (1984). *Big Structure Large Processes, Huge Comparisons*. New York: Russel Sage Foundation

Tobin, Y. (2005, červenec). *Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004: The Reorganization of the Intelligence Community*, 53(4), s. 2-7. Dostupné z: <https://www.justice.gov/sites/default/files/usao/legacy/2006/02/14/usab5304.pdf>

Tyler, P. E. (2004, 16. srpna). *Annan Says Iraq War Was Illegal*. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2004/09/16/international/annan-says-iraq-war-was-illegal.html>

Tzu, S. (2002). *The Art of War*. New York. Courier Dover Publication

U.S. Department of State, (2002). *U.S.-Europol Supplemental Agreement on the Exchange of Personal Data and Related Information*. Washington, D.C. Dostupné z: <https://2009-2017.state.gov/s/l/38629.htm>

U.S. Department (20 March, 2005). *Patterns of Global Terrorism*. In Foltin & kol. (2008). *Vybrané aspekty soudobého terorismu*. Ministerstvo obrany České republiky: Alvis

Van der Linden, M. (2009). *Charles Tilly's Historical Sociology*. *International Review of Social History*, 54(2), 237-274. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-review-of-socialhistory/article/charles-tillys-historical-sociology/7AAB3D27C7D7772C60166A98B3CA2218>

White House. (2002, září). *The National Security Strategy of the United States of America 2002*. Dostupné z: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/63562.pdf>

White House. (2006, září). *National Strategy for Combating Terrorism*. Dostupné z: National Strategy For Combating Terrorism (archives.gov)

Zaborowski, M. (září, 2002). *Bush's legacy and American next foreign policy*. Chaillot Paper

Závěšický, J. (2006). *Evropská unie a její bezpečnost. Vybrané problémy evropské bezpečnosti*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity

Zetocha, K. (2006). *Kooperace zpravodajských služeb jako nástroje v boji proti terorismu?* In Souleimanov, E. a kol. *Terorismus – válka proti státu*. Praha: Eurolex Bohemia

Právní předpisy

Nařízení Rady č. 2580/2001 z 27. prosince 2001 o zvláštních omezujících opatřeních namířených proti určitým osobám a subjektům s cílem bojovat proti terorismu. Úřední věstník L 344 ze dne 28. prosince 2001, s. 70-75.

Nařízení Rady 2007/2004/ES z 26. října 2004 o zřízení Evropské agentury pro řízení operativní spolupráce na vnějších hranicích členských států Evropské unie. Úřední věstník L 349 ze dne 25. listopadu 2004, s. 1-11

Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu. Úřední věstník L 164 ze dne 22. června 2002, s. 3-7.

Rámcové rozhodnutí Rady o společných vyšetřovacích týmech ze dne 13. června 2002. Úřední věstník L 162 ze dne 20. června 2002, s. 1-3.

Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy. Úřední věstník L 190 ze dne 18. července 2002, s. 1-13

Rozhodnutí Rady ze dne 28. února 2002 o zřízení Evropské jednotky pro soudní spolupráci (Eurojustu) za účelem posílení boje proti závažné trestné činnosti. Úřední věstník L 187 ze dne 6. března 2002, s. 1-13.

Abstrakt

Tématem bakalářské práce je protiteroristická bezpečnostní politika Evropské unie a Spojených států amerických po 11. září 2001. Práce je koncipována jako komparativní studie, která s pomocí strategické kultury a bezpečnostních dokumentů analyzuje chování Evropské unie a Spojených států amerických v bezpečnostní oblasti. Cílem práce je pak poukázání na odlišnou mentalitu obou aktérů, které se zásadně podílí na mezinárodním míru. Evropská unie byla vybrána z důvodu své vzrůstající mezinárodní síle, jejímž nejpoužívanějším nástrojem je takzvaná měkká síla. Spojené státy americké pak pro své jedinečné postavení světového hegemonu. Teroristické útoky z 11. září 2001 výrazně změnily chápání terorismu, který od tohoto data začal být vnímán jako nejvážnější národní a mezinárodní hrozba, a rychlost protiteroristických opatření výrazně vzrostla. Teroristické útoky urychlily také utváření strategické kultury jak Evropské unie, tak Spojených států amerických.

Klíčová slova: Spolupráce, komparace, Evropská unie, Spojené státy americké, 11. září 2001, protiteroristická politika, Robert Kagan, strategická kultura

Abstract

The topic of the bachelor thesis is the anti-terrorist security policy of the European Union and the United States of America after September 11, 2001. The thesis is conceived as a comparative study that analyses the security behaviour of the European Union and the United States of America with the help of strategic culture and security documents. The aim of the thesis is then to highlight the different mindsets of the two actors that are fundamentally involved in international peace. The European Union was chosen because of its growing international power, whose most used instrument is the so-called soft power. The United States of America is chosen because of its unique position as a global hegemon. The terrorist attacks of 11 September 2001 significantly changed the understanding of terrorism, which from that date onwards came to be seen as the most serious national and international threat, and the speed of counter-terrorism measures increased significantly. The terrorist attacks also accelerated the formation of a strategic culture in both the European Union and the United States.

Keywords: Cooperation, comparison, European Union, United States of America, September 11, 2001, counterterrorism policy, Robert Kagan, strategic culture